

EVANGELIKUS ÓRÁLLÓ

EGYHÁZI ÉS TÁRSADALMI HETILAP
A HAZAI NÉGY EVANGELIKUS EGYHÁZKERÜLET KÖZLÖNYE.

Megjelenik hetenként egy íven; a Hivatalos Közlemények, mint az Ev. Órálló melléklete, minden hónapban.

A kéziratot a szerkesztőhöz, a hirdetés szövegét és díját a kiadóhivatalba kell küldeni.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

GEDULY HENRIK evang. lelkész,
Nyíregyháza.

KIADÓHIVATAL:

HORNYÁNSZKY VIKTOR
hirlapkiadóhivatala, Budapest, V., Akadémia-u. 4.

A lap ára egész évre 10 kor., félévre 5 kor., negyedévre 2.50 kor.

A Hivatalos Közleményeket az anyaegyházak és felsőbbrendű iskolák ingyen kapják.

Hirdetés ára oldalanként 32 kor.

TARTALOM: Nagypéntek ünnepén. *Sántha Károly*. — Husvétünnepi ének. *Sántha Károly*. — Halál, feltámadás. *Szerkesztő*. — Egyházunk beléletéből. — s. — „Egyetemes püspök”. *Krupecz István*. — „Az új államsegély felosztása”. *Hegyháti*. — Tárca: Arcképek. *Lic. dr. Daxer György*. — Szemle. — Belélet. — Irodalom — Pályázati hirdetések.

Nagypéntek ünnepén.

Meghalt az Isten Remekje,
S a teremteltség remegve
Fájdalmában kesereg.
Kösziklák megrepedeznek,
Feslő virágok könyeznek,
Csillagok gyászt öllenek.

Hogy terhünket könnyebbitse,
S a halált megédesítse,
Sírba kellett szállnia;
Sírjánál szoborrá válva,
Szívét kétélű tőr járva,
Ott áll némán Mária.

Mennyi sír a temetőben!
Fájó emlék szívben, kőben —
Földi élet oly rövid!
Harmat esik, fű-fa éled,
Csak a sírban nincsen élel,
Hulljanak bár könnyeid!

Mégis, mégis köny hadd hulljon
Friss koszorú hadd viruljon
A sok drága sír felett:
Szent husvét jön nagypéntekre
S égből zengi: él örökre,
Meg nem hal a szeretet!

Sántha Károly.

Husvétünnepi ének.

Örvendés hírt jött ma angyal-szárnyon,
Minden ajakról szent zsolozsma szálljon;
Édes zengéssel töltse be a tájat —
Az Úr feltámadt!

A mező újul, fesledez virága,
Kies tavasznak tapsol a fa ága;
Te is én lelkem újulj győzelemben,
Hálás örömben!

Füve kizöldült mohosult síroknak,
Ma kél reményük, a kik ott zokognak,
A szeretetnek ma lőn diadalma,
Siron hatalma.

Tiprott igazság fölkel s könye csordul,
Eltemetett gyöngy kiragyog a porbul,
Boldog jövőnek biztató sugára
Süti Golgotára.

Fel Isten népe, az igaz, szép s jóért!
Fel áldozatra az el nem mulóért!
Az igaz élet: az igének élte —
Élj s halj te érte!

Örvendés hírt jött ma angyal-szárnyon,
Minden ajakról szent zsolozsma szálljon;
Édes zengéssel töltse be a tájat —
Az Úr feltámadt!

Sántha Károly.

Halál, feltámadás!

Egy a más követi a keresztyén hit két legnagyobb üdvténye. *Krisztus a keresztfán! Krisztus, a feltámadott!* A szárnyaló lelket a gyász és az öröm gyors egymásutánban rázza meg. A halál borzadalma és a feltámadás emberi mértéket meghaladó dicsőségének elragadtató érzése. Gyászköntösbe borulva dől a hiterős lélek a Krisztus keresztfája előtt a meggyaláztatás porába, de felocsudik, lerázza magáról a port és a megdicsőülés tiszta fényében ölti magára a boldogság köntösét harmadnapon, angyali szóra: *Krisztus nincs itt, feltámadott!* A hús és a vér sorsát akarták megpecsételni a kereszten, de megfeledeztek a lélekről, a mely azt megeleveníti. És a hús és a vér szenvedhetett, meggyaláztathatott, megcsúfoltathatott és kivégeztethetett, de a Krisztusnak, a ki nem hús és nem vér csupán, hanem egyúttal az örök Isten végtelen létének és hatalmának önönmagában hordott megpecsételése, mindez mit árthatott? Emberi lélek által meg sem is sejthető pillanatban széttöri a halál bilincseit és előttünk áll újra és mindörökre ugyanaz, a ki volt: *Igaz Isten, Igaz Ember* gyanánt! Az ő halála csak út a feltámadáshoz és megdicsőüléshez, út a hit megerősítéséhez: *ne félj, csak higgy, a te hited megtart tégedet!*

Úgy szeretném, ha ezt a szót mindig is hallaná, sohase feledné a hazai evang. egyház!

Ne félj, csak higgy! Erősítő szó a balgán ijedezőkhöz, tette hívó a közönyösökhöz, öntudatra, önérzetre sarkalló az álmatagokhoz, restelkedőkhöz, gyávákhoz, alkalmazkodókhöz. Erős a meggyőződés és ettől eddig el nem tántorított, de sőt hovatovább megszilárdít az élet minden tapasztalása, hogy egy a mi nagy bajunk: *az erős hit hiánya.* Zúg a panasz jobb- és balfelől egyház hanyatlásáról, számbeli veszteségről, pásztorok lanyhaságáról, idegen eszmék térhódításáról, világi vezérek tétlenségéről, vagy túlkapásáról, kormányzésekkel jövő igazságtalan elbánásról, legnagyobb érdekeink, legszentebb és legaldásosabb törekvéseink eltompulásáról, külellenség győzedelmes előhaladásáról, Cassandra-jóslatok mind inkább és inkább teljesüléséről, — mind egyre-egyre közelebb vonuló silhouettjei a fenyegető fekete halálnak! Sirályhangok verik fel a halkán morajló tenger felszínes esődjét. Jajveszélő, szivetrázó hangjai egyházszerető szívek kétségbeesésének! A hazai protestantizmusnak multja van csak, jövője nincs. Biztos csak a pusztulás, a veszteség, az enyészet, a halál! De feltámadásról, megújulásról, új erőben régi dicsőségei való haladásról alig hallani szót. Százan kutatják a pusztulás mellett szóló jelenségek okát,

más százan az új életre keltés panaceáit. Bú és bánat tölti el amazok szívét, a pusztulás képeinek láttára, reménytelenség ezeket!

De azt a szót, a mely új életet önthetne a zsibbadt tagokba, lelkes elszántság erejét a csüggedő lelkekbe, nem hallja közülök csak egy is.

Nem hízgelgek magamnak azzal, hogy egyházi bajaink egyetlen okára, mint a többi okok összeforrására épen nekem adatott volna rátalálnom. Még kevésbé azzal, hogy az ezernyi bajainkból kivezető egyetlen biztos ösvényt e husvéti cikk keretén belől épen én tudnám megmutatni. De állítom — és ha a személyes hitélet benső tapasztalásai külső tényekkel szemben a bizonyítás erejével bírnak, a mint *e téren*, nézetem szerint, bírnak vele — bizonyítom is, hogy úgy az egyik, mint a másik kereső fél nem jó helyen kutat. Sem a forrást, sem a gyógybalzsamot itt meg nem találja. A mint hogy nem is találhatja meg senki, a ki az égi hivatású, *az Isten országa számára előkészíteni hivatott egyház életét kizárólag földi vagy e világi szempontok szerint akarja megítélni.* Az én nézetem szerint anyagi és erkölcsi bajaink főoka, a melynek a többi e téren kutató elme által megállapított szomorú tény mind csak egy-egy tünete: *a személyes, élő, evangéliumi erős hit hiánya.* Szellemi téren dekadenciát csak szellemi okok szülhetnek. Az ág. hitv. evang. egyházat is nem mondva csinált külső eszközök, nem külső ellenség, nem hatalmas ellenfelek, hanem a saját leghatalmasabb megtartó és mozgató erejének, a személyes élő hitnek hiánya főként és tagokban, világiakban és papokban sodorhatják veszedelembe. Ha ez a személyes, élő, tiszta evangéliumi hit élne bennök, nem támadhatna enyészet az összetartásra, az áldozatkésztségre, a kívülről jövő támadások lelkes visszaverésére, a hűséges munkára evangéliumi öntudatra, az evangéliumi egyháznak e világon való dicsőséges hivatása átérzésére. Ha ez a személyes, élő evangéliumi hit maradna ura a lelkeknek, nem kellene félni attól, hogy papok és világiak, vezetők és vezetettek, pásztor és nyáj letérnek az egyházszeretettől, a hozzájuk illő tiszta erkölcsösségtől és a tőlük méltán elvárható egyházas tevékenység útjáról.

Ne félj, csak higgy tehát, főben és tagokban, hazai evangéliumi egyház! Új erőre feltámadásod, jövőben felvirágozásod gyökere hited mértékében van. Lanyhaság, szkepticizmus, Krisztus üdvtényeiről és üdvözítő igazságairól való nagyképűs gúnyos beszéd, a benső, világmeggyőző személyes hit tartalmának az ú. n. haladó kor eszméihez való alkalmazásának szükségéről szóló léha beszédek

lehetnek könnyelmű elmék kedvence témái, de a ki a krisztusi egyház lényének és hivatásának alapjaival és megtartó erejével tisztában van és nem olyan gyáva, hogy meggyőződését véka alá rejtse, az husvétkor és pünkösdkor és mindörökké vallja szent meggyőződéssel: vissza oda, a hová Krisztus int, az erőt adó és benne megtartó tiszta evangéliumi hithez.

Halál után — halállal ijesztgető rémes tünetek után ez — a te feltámadásod útja, szeretett hazai ágostai hitvallású evangélikus anyaszentegyházunk!

Szerkesztő.

Egyházi életünk köréből.

A külföldi protestantizmus erősen lüktető életerejét semmi sem bizonyítja jobban, mint azok az áttérési mozgalmak, melyek úgy Ausztriában, mint Németországban észlelhetők. Az Ausztriában nagy hullámokat verő „Los von Rom“-mozgalom mindnyájunk előtt ismeretes. Az utóbbi évtizedben az emberek tizezrei hagyták oda a pápás egyházat, abban az Ausztriában, mely manapság is az ultramontanizmus legerősebb vára.

Legújabbban megjelent Németországban is egy statisztikai kimutatás, mely hivatalos adatok alapján kimutatja, hogy 1890–1894-ig Németországban nem kevesebb, mint 76.239 katolikus lett evangélikussá, míg viszont csak 10.061 evangélikus katolikus; tehát százalékban kimutatva, míg az evangélikus egyház a katolikus egyháztól majdnem 8 (76) lelket nyer, addig vesztesége csak 1 lélek. Ezen hivatalos statisztikai kimutatás fényesen megcáfolja azt a sokaktól vallott hamis tételt, mintha a róm. katolikusok erősebben ragaszkodnának egyházukhoz, mint az evangélikusok; mintha a róm. katolikus egyház tagjait jobban tudná magához láncolni, mint a sokat gyalázott, szétszaggatott evangélikus egyház.

Az ausztriai áttérési mozgalom egyszersmind megcáfol egy másik, különösen nálunk Magyarországon vallott téves nézetet, mintha a kisebbségnek az volna a sorsa, hogy a többség őt felszívja. Igen, felszívja ott, a hol a kisebbség nem bír erős prot. öntudattal; de nem ott, a hol erős egészséges evang. egyházi élet uralkodik. A hol szellemi hatalmak egymással nem versengenek, ott áttérések alig észlelhetők, ha csak külső anyagi érdek nem vezérel egyet-mást arra. Ott azonban, a hol tömeges áttérések vannak, ott nagy szellemi harcok is észlelhetők. És a mely egyház vonz, annak az egyháznak belső élete is élénkebb, mint a másiké. Viszont a veszteségek a veszteségtől magabaszállásra és önvizsgálásra serkenték. *Mit tapasztalunk Magyarországon?* „Szomorú statisztika“ cím alatt regisztráljuk veszteségeinket és fogyunk lassan-lassan, mint az oldott kéve. Próbálkozunk gyógyszerekkel, de sajnos, középkori pápás orvosszerekkel. Az Ev. Órálló f. évi 9. számában egy cikkirő azt javasolja, hogy „törvényhozásilag kell megszüntetni a gyermekek vallá-

sára nézve lehető megegyezést“. Ez nem protestáns elv, hanem az, a melyet meg akar szüntetni. S hogy a szabad megegyezés protestáns elve mellett nálunk Magyarországon a róm. kath. egyház a nyerő fél, annak sem az az oka, hogy „egyházi átokkal“ dolgozik, mert a róm. kath. egyház Ausztriában még nagyobb hatalmi eszközökkel dolgozik s ott mégis ő a legyőzött fél. Hogy Magyarországon a protestantizmus a veszteső fél, annak a főoka az, hogy híveinkben, de különösen ifjúságunkban a prot. öntudatot, a prot. hithűséget, az evangélikus egyházban rejlő szellemi kincseket, az evangélikus egyház dicsőségét nem állítottuk híveink szeme elé s ezért vagyunk mi a veszteső fél.

A ki egyházi életünknek utolsó 30 esztendejét figyelemmel kísérte, gyülekezeteink jegyzőkönyveitátanulmányozza, annak szíve összeszorul, ha azt látja, hogy konventjeink adminisztracionális közegekké váltak, hol mindenről tanácskoznak, csak arról legkevésbé, a mi az egyházi élet terén a legfőbb: a hitélet intenzív fejlesztéséről. Középkorainkban nagy költségek árán szaporítjuk a parallel osztályokat, dacára annak, hogy híveink száma egy osztályban is kényelmesen elférne; nagy gyülekezeteinkben híveink számához mérten lelkeszi állások felállítására pedig ki gondol? Egyházi adónk nagy, tán legnagyobb részét oly iskolák fentartására költjük, melyek tanulói más akolba tartoznak; állami vagy községi iskolákba járó saját gyermekeinknek vallásos neveléséről immel-ámmal gondoskodunk! Régente három prot. nevelője volt egy evangélikus gyermeknek: az apa, az anya és a tanító, ki utóbbi többnyire theológiát végzett ember volt. Ma a családnak prot. szellemi neveléséről alig beszélhetünk; marad tehát a tanító. Gondoskodott-e a közelmúltban, s gondoskodik-e a jelenben is az egyház az ifjúság vallásos neveléséről kellőképpen? Megadja-e az egyház az ifjúság vallásos nevelésének azt az erkölcsi tekintélyt, a mely azt megilleti? Prot. öntudatot, evangéliumi hithűséget akarunk ott, a hol azt nem ápolunk; *aratni akarunk ott, a hol nem vetettünk.* A „Szomorú statisztika“ saját mulasztásaink gyümölcse. Ne vádoljuk az ultramontanizmust, hanem magunkat. Valamennyi egyházi gyűléseink lettek volna hivatva észrevenni az idők változását és a megváltozott viszonyoknak megfelelően a hitélet ápolására irányuló törekvéseket megindítani, a meglevőket pedig helyes útra terelni, de mindez, sajnos, nem történt!

Az egyházi élet ezen szomorú tapasztalatai között irányuljon figyelmünk két férfi tevékenységére, kik érzéven egyházunk bajait, vasszorgalommal hozzáfogtak a rájuk bízott körben azok orvoslásához. *A pesti magyar egyházban* az a rendszer divott, mely még ma is nem egy gyülekezetben uralkodik, hogy ha az egyház folyó kiadásait önkéntes adakozásból tudja fedezni, akkor a hívőktől rendszeres egyházi járulékot kérni nem kell, fizessen, a ki akar. Ennek a rendszernek kettős hiánya van. Egyfelől elszoktatja híveit az adakozástól, másfelől nem gondol a jövőre. Takarékoskodni akkor kell, a mikor a hét bő

esztendő van, mert eljő mindenkire a hét sovány esztendő, a mikor megélni nehéz. Így történt Pesten is. Az iskolai kiadások rohamosan emelkedtek, de az önkéntes adók sehogysen akartak emelkedni, sőt bizonyos visszacsúszást lehetett észrevenni, dacára annak, hogy Budapest rohamosan nőtt. Jött az 1900. évi népszámlálás, mely egy nem várt eredményt mutatott fel, t. i. hogy Budapesten 37,900 evangélikus van.* Ki hitte volna ezt! Mily csekély volt ehhez képest az egyházi önkéntes adó. Ez alatt a kiadások nőttön-nőttek. Voltak egyesek, a kik az egyházi adó eszméjét felelevenítették, de senki sem mert hozzá nyúlni. Dr. zólyomi Wagner Géza felügyelőnek elvitázhatatlan érdeme, hogy a mit mások keresztül vinni nem mertek, sőt a minek keresztül vitele ellen egyesek kishitűségük miatt felszólaltak, azt mondván, hogy ezzel elriasztjuk híveinket, azt ő vasakarattal keresztül vitte s megvalósította. Dr. Wagner Géza keresztül vitte Budapesten az egyházi megadóztatást és keresztül vitte ezzel párhuzamosan a híveknek rendszeres összeírását, ezzel megteremtve azt az alapot, a melyen a gyülekezetet rendszeresen tovább építeni lehet. Minden megadóztatási munka nehéz, de kétszeresen nehéz az Budapesten, a hol az evangélikusok 700,000 más vallású között szétszórva, köztük 85%-ka vegyes házasságban él, a kik eddig semmiféle egyházi adót nem fizettek és a katolikus házasság révén annak még hírére sem hallották. Jött is felszólalás az első időben, de a felügyelő nem engedett. Ha valaki alapos okokkal érvelt, annak az egyházi adóját rögtön leszállította; de ha valaki csak általánosságban sokallta adóját, azzal szemben arra a helyes elvre helyezkedett, hogy a ki világi célra, esetleg egy kaszinói tagságra tud évenként 15—20 koronát fizetni, az fizethet annyi egyházi adót is.

A hívek ellenőrzése is szerveztetett. E célból felállított az egyház egy nyilvántartói hivatalát, mely összeköttetésben áll a rendőrségi bejelentőhivatallal. Ha valaki állandóan letelepszik Budapesten, egy néhány nap múlva már is értesül jöveteléről a nyilvántartó is. Nem egy ember csodálkozott már azon, hogy az ő jövetelét az egyház miképp tudhatta meg oly gyorsan. Az új tag adóját egy adóügyi bizottság állapítja meg, melynek határozata ellen 15 napon belül lehet föllebezni. A föllebbezési idő eltelte után a kivetés jogerős lesz. Wagner felügyelő figyelme azonban nemesak az anyagiakra irányult. Jól tudja ő azt, hogy adakozásra bírni csak oly híveket lehet, a kikben a vallási érzés kellő ápolásban részesül. Kezdeményezésére szerveztettek Budapesten egyes kerületekben ifjúsági istentiszteletek, mely istentiszteleteken felnőttek is részt vehetnek. Ezen istentiszteletek számára saját költségén nyomtatott néhány évvel ezelőtt egy kis énekeskönyvet is. Miután azonban a gyakorlat bebizonyította, hogy az ének intenzív fejlesztéséhez kottás énekeskönyvre volna szükség, rábirta a presbyteriumot, hogy az egy hangjegyekkel ellátott énekeskönyvet adjon ki, mely énekes-

könyv úgy diszes kiállításával és hasznavehetőségével, valamint olcsó ára következtében nagy hiányt pótol.* E kottás énekeskönyvnek az az előnye, hogy a vallás-tanár a harmóniumon a dallamot előjátszhatja, a gyermekek pedig, különösen a felsőbb osztályokban levők, kik a rendes énekórán a kottaolvasásban úgy is gyakorolják magukat, mintegy leolvashatják a dallamot. Tény az, hogy ily kottás énekeskönyv az énektanítást nagyban elősegíti és a mi szintén nagyon fontos dolog, a dallamok éneklésében egyöntetűséget hoz létre. Wagner felügyelő azonban még tovább ment. Abból az elvből kiindulva, hogy „a kié az ifjúság, azé a jövő“, az ifjúság vallásos nevelésére nagy súlyt helyez. S miután Budapesten az állami s községi iskolákba nem kevesebb, mint 3200—3400 gyermek jár, javaslatba hozta, hogy a hitoktatási intézmény számára egy szervezet dolgoztassék ki, mert csak így lehet sikeres eredményt felmutatni. S hogy ezen szervezet helyesen működhesse, kiterjedt figyelme a tanítás eszközeire is. Rábirta a presbyteriumot, hogy az a kor színvonalán álló, az új tantervnek megfelelő tankönyvekre pályázatot hirdessen. A tankönyvpályázat fenn hirdeti Wagner felügyelő nemes célját: „a tanulóknak vallásukhoz és egyházukhoz szeretetet, a vallás tanulásához kedvet és szorgalmat ébreszteni“. Így egyesült Wagner felügyelőben a rideg jogászi ész, mely a hívek összeírásai és ellenőrzési szervezetében elmúlhatatlan érdemeket szerzett magának, a szívnek fenkölt érzelmével, mely a szellemi javak ápolására irányult.

Munkásságában nemes társakra talált. Egyfelől Horváth és Kaczián lelkészek, másfelől a világiak támogatták működését.

A megadóztatás nehéz kérdésének megoldásánál különösen segítségére volt dr. Zsigmondy Jenő közfelügyelő, ki talpraesett felszólalásaival az aggályokat eloszlatta és a presbyteriumot rábirta, hogy az úgyszólván egyhangúlag követte Wagner Géza felügyelőt munkájában. Possert Gyula ügyvéd pedig, mint egyházi jegyző, az ujságokban megjelent időközi jelentéseivel ismertette a mozgalmat.

A hitoktatás szervezése dr. Mágócsy Dietz Sándor I. iskolai felügyelő érdeme. Dr. Mágócsy Dietz botanikus a tudomány egyetemen a növénytan rendes tanára. Ki hitte volna, hogy egy természettudós, egy botanikus fogja kidolgozni a hitoktatási intézmény szervezetét!

Egyházi ujságainkban sokat panaszkodunk a világiak hitközönyéről. Én azt hiszem, nem a hitközöny a baj, hanem az, hogy világi urainkat nem tudjuk eléggé buzdítani. A külföldi természettudósok az egyházzal szemben többé-kevésbé ellenséges állást foglalnak el; Budapesten természettudósok és orvosok az egyház iránt nagy érdeklődéssel viseltetnek. Scholtz Gyula ny. min. tanácsos, országos erdőmester a magyar egyház II. felügyelője; özv. dr.: Haberner Pálné, a kiváló orvos neje.

* Az 1906. évi városi népszámlálás hivatalos adatai szerint ma Budapesten 40.319 evang. lélek van. Tehát ez a legnagyobb magyar gyülekezet.

* Szegény gyülekezetnek, iskoláknak legmelegebben ajánljuk. Ára 20 fillér, kapható a pesti magyar egyház pénztárában, Budapest

a Tabitha-egylet fáradhatatlan elnöknője; dr. *Haberern Pál* egyetemi tanár az evang. iskolák másodfelügyelője; dr. *Wagner János* orvos a prot. árvaház egyik legnagyobb jóltevője; azonkívül szép számmal vannak természettudósok, építészek és orvosok a presbyterek sorában. Mindezek a Newton-féle természettudósok fajtájából valók, kik a mikro- és makrokosmost kutatva Isten fenségét látják mindenütt.

A hitoktatási intézmény megalkotását szerencsésebb kézre bízni nem lehetett volna, mint Mágócsy-Dietz professzorra. Hogy mijők és kijők van felügyelőjük személyében a gimnáziumi tanároknak, azt ők jól tudják. A hitoktatási szervezet kidolgozásáért őszinte hála kötelezte úgy az egész egyházat, valamint a vallástanárokat. Mint természettudós jól tudja, hogy annál tökéletesebb valamely szerves lény, minél tökéletesebb szervei vannak. Az egyház és az állam munkája hasonlatos az élet munkájához. Akárhová nézünk, a felületes ember nem lát mást mint fűvet, fát, virágot, gyümölcsöt és az élet tenyészetét. De azok, kik a természet titkaiba pillantanak, kik gondolkoznak, tudják, hogy igen sokféle, a föld rétege alatt levő tényező együttes működésének az eredménye az, a miről a felületes szemlélőnek, a ki leszakítja a virágot, sejtelve sincs. Rejtve, csendesen, látatlan működnek a különböző erők, hogy a felület virágozzék, gyümölcsöt hozzon. *Az egyházon belül a különböző szövetkezetek, egyesületek, intézmények azok az erők, melyek folyton dolgozva mintegy látatlanul szülik a virágzó egyházi életet. A magyarországi evangélikus egyházi élet pangásának egyik fő oka így önállóan működő, de amellől az egész szervezetbe beillesztett, az egészet szolgáló szervezeteknek, intézményeknek a hiánya.* Mi csak parochus lelkészt ismerünk s az azután egy mindenés universalgenie legyen, ki a nagy gyülekezetek adminisztrációja mellett vezetője legyen a mindenféle belmissziói intézményeknek. *A munkafelosztás elvét nem ismerjük, vagy nem akarjuk ismerni.* A természettudós tapasztalata kellett ahhoz, ráutalni: hogy nagy gyülekezeteinkben egészséges egyházi élethez szükséges, hogy az egyház munkássága a munkafelosztás elve szerint tagolódjék. Mig egy lény csak egy sejtből áll, addig a protoplazma mindent végez; de a szervezet nagyobbodásával a szerveknek is gyarapodniok kell. S minél tökéletesebb szervekkel bír valamely lény, annál tökéletesebben végzi az életfunkciókat. Mig egy gyülekezet kicsi, néhány száz lélekből áll, addig a pap mindent elvégezhet; de ott, hol a hivek harmincezei várnak lelki gondozásra, az önálló szervezetek számát szaporítani kell. Ez vezérelte Wagner Géza felügyelőt és a presbyteriumot, hogy Mágócsy-Dietz professzort felkérve, Budapesten a hitoktatásnak egy külön szervezetet dolgoztatott ki, s Mágócsy a megbízatásnak derekasan megfelelt.

A szabályzatot végig vonul az a helyes elv „kié az ifjúság, azé a jövő”. Minél nagyobb súlyt helyez az egyház a gyermekek evangéliumi prot. szellemben való nevelésére, minél erősebb kötelekkel kapcsolja Jézus tanához a szép és jóért lángoló gyermeki szívet, annál

nyugodtabban nézhet a jövő elé, annál hűbb, áldozatkészebb egyháztagjai lesznek. Ezen szabályzat azonkívül egy másik szintén szűkkeblű elvnek a megsemmisítését célozza és ez az, hogy az állami és községi intézetekbe járó evangélikus gyermekeket az egyház ne tekintse csak mostoha gyermekeinek. Sajnos, ezen szűkkeblű elv végig vonul az egyes gyülekezetektől föl az egyetemes egyházi közgyűlésig. A költségvetések összeállításánál gondunk van a felekezeti iskolákra, a hova tán csak 60—100 evangélikus növendék jár, de „csak ha jut” elve uralkodik akkor, amikor az állami és községi iskolákba járó evangélikus növendékek vallásitanításáról van szó. Pedig ne felejtjük el, hogy az a szülő, a ki gyermekét állami vagy községi iskolába járatja, ép úgy fizeti egyházi adóját, mint a másik s egyházától gyermekének intenzív vallásos nevelését joggal megkövetelheti. Azért helytelennek tartjuk azt az eljárást, a mit legutóbb több vidéki városban tapasztaltunk, hogy szerveznek az állami és községi iskolákba járó növendékek számára egy rosszul dotált hitoktatói állást s ezzel a hitoktatás eredményét problematikussá teszik, mert az ilyen állásokban folytonos személyváltozás van s a hitoktató alig hogy szerzett magának némi paedagogiai gyakorlatot, már tovább áll, hogy egy új kezdő kísérletezzen ott, a hol építeni kellene. Nem alaptalan az a vád, a mikor az Orsz. középiskolai tanáregyesületi közlönyben (39. évf. 5. sz. 216. old.) „A tanárképzés” című cikkben ezt olvassuk:

„Elvitázhatatlan, ugyanis, hogy alapos elméleti készütség mellett alapos pedagógiai képzettség is szükséges a mindennapi tanításban. Erre nemesak a magyar nyelv és számtan tanárának, hanem minden tantárgy tanítójának szüksége van. Mégis beléphetnek a középiskolába a vallás- és tornatanítók esetleg minden pedagógiai készütség nélkül is. Fegyelmezés, rendtartás tekintetében van is baj miattuk elég; nem ismerik a gyermeki lélek sajátosságait, sok csetlés-botlás, kísérletezés után szoknak csak bele hivatásukba. Legtöbb hittani intézetben alig tanulnak valami pedagógiát, gyakorlati kiképzésről meg szó sincs, de középiskolai tanításunk érdekében elengedhetetlennek tartom, hogy minden tanárjelöltnek adassék meg az alkalom arra, hogy magát úgy elméletileg, mint gyakorlatilag kiképezhesse”.

Mágócsy szabályzatával el akarja érni, hogy Budapesten, a hol a gyülekezeti gyermekek $\frac{5}{6}$ -od része (3200/3400) állami és községi iskolába jár, pedagógiai gyakorlatossággal bíró jeles vallástanárok működjenek. Szerinte a vallásitanításnál ne csupán a hittételek betanulására, hanem a prot. érzelem ápolására, evangéliumi szellem fejlesztésére kell súlyt helyezni. Helyesen mondja: *Minden közpályán működő férfi*, de még inkább a lelkészi, tanári, tanítói pályán működő férfi, ha csak köteletségét teljesíti, még nem felelt meg feladatának. A ki lelkessedés, idealizmus nélkül megy erre a pályára, az csak immel-ámmal, vagy csak látszat kedvéért is, teljesíteni fogja köteletségét olyan mértékben, hogy kifogás alá nem fog esni és mégis munkájában nem lesz köszönet, működését nem fogja áldás kísérni.

Még egy nem kicsinylendő intézkedésről kell beszámolni, mely szorosan összefügg a vallástanítással, de amelyre ugyancsak csekély súlyt helyeznek, különösen az állami és községi iskolákba járó gyermekek vallástanításánál, de tán felekezeti iskoláinkban is s ez az *énektanítás*. Az éneknek rendkívül nagy képző ereje van s ha valami maradandó a gyermek vallástanításából, úgy az a szép egyházi dallam, a mely lelkébe vésődik. A szép egyházi ének fejlesztí különösen a vallásos érzelmet. S a vallástanításnak az érzelem nevelésére nagy súlyt kell helyezni. Az olyan hitoktató lelkész, a ki az énektanítást elhanyagolja vagy egyházi éneket egyáltalában nem tanít, pótolhatatlan mulasztást követ el. Sőt az olyan tanerőt, a ki egyházi éneket tanítani nem tud vagy nem akar, hitoktatóul alkalmazni egyáltalában nem volna szabad. S ezért a teológiában az egyházi ének intenzív tanítására nagy súlyt kellene helyezni. A budapesti presbyterium figyelme erre is kiterjed. Nemesak hogy az állami és községi iskolákban a vallásórán az egyházi éneket rendszeresen kell tanítani, hanem még az ifjúsági istentisztelet előtt is kell egy énekórán a gyermekeket egyházi énekben gyakoroltatni.

Valóban üdvös intézkedések, a melyek, ha az életben sikeresen keresztül vitetnek, az egész egyházra áldást hoznak.

Közlöttünk Magyarország legnagyobb ev. gyülekezetének életéből egyet-mást, mintegy tanuságul arra, hogy ott, a hol hiterős lélek, erős akarat, hitbuzgóság és jó indulat van, ott a mai sokat panasztolt hitközöny dacára is létesülnek életerős egyházi alkotások. —s.

Egyetemes püspök.

„A fejlődés folyama mindenben, a mi élet, tehát az ev. egyházi életben is, más meg más pontokhoz ér s vezet. E pontok némelyike újnak, másik meg-újított-nak, olyik meg réginek tűnik föl.“ Így kezdte e sorok írója 1906-ban „Válaszszunk alpüspököket avagy missziói szuperintendenseket“ című röpiratát, a melyben a 16-ik lapon, a történeti áttekintésnél ez áll: „az egyetemes alfelügyelői hivatal megszűnésével 1862-től fogva Székács felváltva Haubner szuperintendenssel társelnökölnék már a teljes című egyetemes egyházi és iskolai felügyelő oldalán s még korábban, tudniillik 1839-ben fölmerült a bányakerület indítványában az egyetemes püspök eszméje is, mely indítvány azonban, mint zsinati tárgy akkor a zsinathoz utaltatott és az eszme utolsó zsinatunkon tudvalevőleg tárgyalatott is, de meg nem valósított.“

A bányakerület érdemes felügyelője: dr. Zsilinszky Mihály mostanában újra fölveti az egyetemes püspök eszméje megvalósításának ügyét.

Minden eszme, gondolat, akkor ölthet s öltön is testet, ha *szükséget* pótol s ha *lehetséges*. Az egyetemes püspökség eszméje megvalósításának ezidőszertől lehetőséget (avagy lehetetlenségét) a zsinat állapíthatja meg, erről nincs vita; a szükségességről azonban folyik a

beszéd, még pedig — eddig legalább — inkább pro, mint kontra. Én, szerény véleményemmel, szintén a szükségesség mellé állok, mert nem tudom belátni és így elfogadni a nagy jelentőségű új hivatáskör létesítése ellen felhozott s felhozható érvek s okok helyességét s elegendőségét.

Küzdő egyházunknak, a mikor csak szüksége volt hitvédő vezérekre, azokat mindig szabadon választotta magának hol a papi, hol a nem papi karból, — a szükség az Isten akarata szerint s az evangéliom szellemében. Így legyen az a jövőben is. Az üdvösség érzetében s a létjogért vívott harcokban szervezeti nehézségek ne késleltessék a jó munkát s ne kockáztassák a győzelmet! A protestáns vallás össze van forrva az evangéliommal, mint az evangéliom alapján álló *fejlődéssel*. A mi egyházunkban *fő az evangéliom s nem a szervezet*. S ha a szervezet nem biztosítja az evangéliomszerű fejlődést, akkor a szervezet hibás. Hierarchiától ne féljünk; a hierarchiát az erős protestáns és evangélikus szellem meg nem tűri akár papi, akár világi elem részéről lépne az föl fojtogatóan s fenyegetőleg; erőssé pedig ezt a prot. és evang. szellemet csak maga a szent evangéliom teheti.

Egyetemes püspökre — nézetem szerint — egyházunk mai fejlődési stádiumában feltétlenül szükség van, mint olyan szervre, kiben a honi prot. evang. egyházi s hitélet megtalálná, hogy úgy mondjam: a vallási, theologiai, bibliai, papi képviselőt; a világi egyetemes felügyelő pedig kiváltképen a jogi oldalt töltené be. Probatum est. „Mindeneket megpróbáljatok, a mi jó, azt megtartsátok“. Ha a netán testet öltő eszme be nem válik, ha az evangéliomnak nem szolgál, azaz „ha embertől való e dolog s nem Istentől“ akkor ügyis elveszti életjogát, megszűnik, eltűnik; a prot. szabadság épen abban áll, hogy a mit jónak, üdvösnek látunk, behozzuk s állandósítjuk; a mi egyházszervezetünk s autonómiánk nem s ne is legyen fejlődést és változást kizáró megcsontosodott szervezet.

A zsolnai (1610) zsinat, a mint megalkotta a szuperintendenseket s megalkotta a későbbi egyházi törvényhozás megint a világi felügyelői hivatalokat és az egyetemes felügyelőt (a supremus, generalis inspector-t), úgy s épen olyan fejlődés adta jogon megalkothatja most az egyetemes szuperintendenst avagy püspököt, illetve annak tisztségét.

A magyarhoni ev. tanárvilág is az újabb időben egyetemes iskolai felügyelőt óhajt (külön) választani; ha óhaja közszükséget pótol s egyházszerű: legyen meg. Több őrszem, okosabb munkafelosztás s nagyobb felelősségvállalás, csak nem lehet kárára gyengülő egyházunknak? Az egyetemes püspökség, épen úgy, mint például az alpüspöki hivatal, vagy a fentemlített iskolai főfelügyelőség, nem központosításra, hanem decentralizálásra vezet bizonyos jog, illetve köteleességek körök kiszélesítésével ad salutem rei publicae; hiszen a honi ev. gyámintézetnek is van külön egyetemes elnöksége, ilyformán megalkotható az iskolai felügyelői hivatal is, tudniillik kettős

(iker) elnökséggel, mert hazai prot. tanügyünknel is állami s egyházi, tudományos és vallási vonatkozásokban egyaránt sok-sok a teendő. Ha mindez igaz, akkor nem helyes a szárnyszegésre vezető — akár elvi, akár hatalmi, akár pénzügyi ellenvetések fölhozásában serény — haladásellenesség. Nehéz úton, hegynek fölfelé, ha boldogulni akarunk, ne kössünk kereket.

A mi nagyérdemű s köztiszteletben álló jelenlegi egyetemes felügyelőnk mint jogász, mint theologus egyaránt kiváló s a mellett lángoló hazafi, nemzeti vezér; büszkeségünk, dicsőségünk; de vajjon milyen lesz az utódja? a charismák is különbözők s egy ember is csak egy ember; a kerületi felügyelők s főleg a tenger munkába temetett püspökök csak a kerületi ügyekkel foglalkozhatnak; az esperesek jog- s munkakörét tágitani szintén nem ajánlatos, hiszen már amúgy is nagy a panasz döntőségük ellen s aztán valljuk meg: a püspököknek, espereseknek s a többi papoknak megvan bőven a maguk hivatali vagy családi gondja, baja, szintúgy a felügyelőknél s tanerőknél. — a közügy, azaz maga az anyaszentegyház pedig másod, harmadsorba kerül s ugyanide jutnak maguk az egyház hivatalnokai is, kezdve a maholnap utolsó sorba vetett s mindenkitől elhagyott szegény kongruás (és részben a nem kongruás) papoktól tovább, tovább; egyszóval van futás, vergődés elég, de kellő pártfogás és irányítás híján, eredmény s cél nélkül.

A nagy Isten s egyszülött fia: a mi Urunk Jézus Krisztus szent Lelkének ereje, mint legfőbb segítség s ihlet mellett van szüksége egyházunknak okos emberi berendezésre is, a hol ez idő szerint helye lehet és legyen is egy olyan Istentől adott egyházi vezérférfinak, a ki mint egyetemes püspök azt a sok elárvuló egyházi, vallási, missziói, bibliai üdvösségletti szent kérdést, zátonyra jutó anyagi s egyéb ügyet a lelkére venné, megszívlelné s eredményesen megoldani segítne s mind erre — szabadon lelkesedve s lelkesítve rá is érne s a mellett igazi és valóságos szövetségese volna és társelnöke a minden vonalon következetesen keresztülvitt paritás elvénél fogva az egyetemes világi felügyelőnek s elnöknek, mert honi egyházunknak az élet nehéz harcában — miként egy boldogulni vágyó családnak — atyára s anyára van szüksége, hogy be ne teljesedjék rajta az útvesztett pályavégen nyert ítélet szava: „Arva fuisti, arva eris, et in arva morieris“.

Krupec István, honti ev. alesperes.

Az új államsegély felosztása.

Engedve ezen lap f. évi 10. számában ugyanily cím alatt megjelent cikk befejező soraiban foglalt felosztásnak, néhány sorral én is részt veszek e nagyfontosságú kérdés megvitatásában.

A midőn a dunántúli kerület nagynevű püspökének az ezen kerületbeli lelkészi egyleteknek szokás szerint kiadott kérdőpontok idei sorozatát elolvastam, magam-

nak is szemembe ötlött a kérdéses pont. Gondolkoztam is felőle annál is inkább, mivel mint dunántúli lelkésznek ügyis dolgom lesz vele tavaszi értekezletünkön.

Minden alább nem érintett esetben teljesen egyetérték y. l.-lel, de különösen abban, hogy a nyereendő államsegélynek külön törvényvel biztosítása, sőt teljes egészében esedékessége előtt úgy az első, mint a második évi részletnek a teherviselés megkönnyítésére, sőt még a közigazgatási költségek fedezésére szolgáló összegét is tökesíteni kell, mert egyfelől csak így biztosíthatjuk magunkat minden eshetőség ellen, másfelől csak így kerülhetjük el a kezdetben évről-évre változó kulcs alkalmazásából származó félmunka kellemetlenségeit és végül s főleg csak így tehetünk szert az egyházi élet két terén is egy-egy tartalékalapra, mely ha megvan, bizony sokszor valóságos áldás lesz.

A mi a felosztás módját illeti, azt megadja maga a cél, a mire az állam a segélyt nyújtja. Ez — mint ismeretes — hármas: a közigazgatási költségek fedezése, az egyházi adó könnyítése, és az országos lelkészi nyugdíjintézet segélyezése.

a) A közigazgatási költségeket minden kerület kimutatta és az egyházmegyékkel is kimutattatta, mikor a segélyt kérték, miért is itt csak kerületenkénti szétosztásnak lehet helye. Az egyetem ilyenmü szükségletei természetesen előbb s külön biztosíthatnak.

b) Az adóterhet is kimutattatták annak idején az egyházközségekkel a kerületek s bizonyára ezen adatok alapján alapította meg a kormány azon $\frac{1}{10}$ -ot, melyen felül eső rész a nyújtandó segélyből fedezendő. Hogy mekkora ezen $\frac{1}{10}$, azt természetesen nem sejttem, de hogy ilyennek a három milliós összegélynél megállapításakor a kultuszminiszternek szeme előtt lebegnie kellett, arról meg vagyok győződve, mert nem teszem fel róla, hogy csak úgy levegőből vette volna a nyújtandó segély nagyságát. Ezt a $\frac{1}{10}$ -ot kellene valahogy megtudakolni s akkor mindjárt tisztában volnánk a dologgal, de meg egészen mindegy is volna, vajjon a túlterhelt egyházközségek segélyeiket direkte az egyetemtől kapnák-e, vagy a kerületektől, hová az egyetem egy összegben utalná át az illető gyülekezeteknek szóló segélyt.

c) Harmadik célként maga a kultuszminiszter minden kétséget kizárólag az „országos“, tehát egyetemes lelkészi nyugdíjintézetet jelöli meg és remélhetőleg ugyanezt fogja tenni a hozandó segélyt biztosító törvény is és akkor e tekintetben más eljárásnak helye nem is lehet. Egyébként egészen természetes, hogy itt felaprózás nem történhet. És bárhonnán jönne ily kísérlet, az ellen határozottan tiltakozni kell, mert akkor az egyes kerületek a saját kebelükben fennálló nyugdíjintézeteknek, sőt az egyházmegyéiknek is juttathatnának valamelyes összeget. Ez pedig óriási hiba volna. Az egyházmegyei nyugdíjintézetek itt tekintetbe egyáltalán nem jöhetnek, mert van esperesség, hol ezidőszerint ilyen nincs is. De a kerületiek sem kaphatnak az új államsegélyből, mert ez igazán ellenkeznék az osztó igazsággal. Nem tudom a többi kerületeknek vannak-e nyugdíjintézeteik s alap-

szabályaik szerint kik lehetnek tagjai, a miért is csak a dunántúli ú. n. gyámoldára leszek figyelemmel. Nos ennek tetemes számmal *tanító* tagjai is vannak, már pedig nem tudom elképzelni, mily módon járnának el itt az államsegély felhasználásánál, hogy a céllal: *lelkészi* nyugdíjintézet segélyezésével ellenkezésbe ne jussanak s így a lelkészek sérélem ne essék.

Nem minősíthető önzésnek, szűkkeblűségnek, ha a lelkészek felemelik tiltakozó szavukat az új államsegélynek oly módon felhasználása ellen, mely szerint az ú. n. segédtanítói intézmény teljes megszűnése folytán már 18—20 éves korában nyugdíjjogosult állásba jutó s ennek folytán legkésőbb 55 éves korában legalább 2000 K-val nyugdíjba mehető tanító sorsát javítják a világosan *lelkészi* nyugdíj céljára adott összegből, mikor ők csak teljes munkaképtelenség esetén vagy, — hogy sokat reméljünk — 40 évi szolgálat után, tehát legkorábban 64 éves korukban alig remélhetnek 2000 koronás nyugdíjat.

Mert tegyünk csak egy kis számítást! Mire az egyetemes nyugdíjintézet alapszabályai revízió alá kerülnek, lesz a kezdő két év (1907 és 1908) esonkasegélyének beszámításával 1.5 millió kor. tőke és 175 ezer kor. tiszta jövedelem, mihez feltevésem szerint 300 ezer kor. járulna az államsegélyből. Lenne tehát évi 475 ezer koronányi összeg felhasználható. Már most — a legújabb névtár adatait kerek számra egészítve ki — van 700 lelkész. A dunántúli gyámolda 1906 évi jelentésének adatait véve alapul, a nyugdíjállomány 50% volna; de vegyünk csak 40%-ot, akkor is idővel — ha a rendes menet beáll — 280 fél húzna nyugdíjat. Ha ebből 120 élő nyugdíjast a 2000 koronával és 160 özvegyet a 1000 koronával számítunk, úgy az évi szükséglet kerek 400 ezer korona. Maradna tehát mindössze évi 75 ezer korona. Ha azonban a gyermekek — és pedig mindenesetre a jelenlegi számszerű korlátozás nélkül — neveltetési díjait, a theologiai tanárok magasabb nyugdíját és a fenti számításnak tagadhatatlanul optimisztikus jellegét is figyelembe vesszük: úgy kérdés, hogy felemelhető-e már most a nyugdíj 2000 koronára. Pedig tán a tőkének gyarapítására, illetve a nyugdíj s főleg az özvegyi nyugdíj emelésére, a püspökök nyugdíjának legalább is a theologiai tanárokéval egyenlővé tételére s a szolgálati idő méltányos (30 év) leszállítására is kellene gondolni! Erre pedig vajmi kevés a remény még a fenti számítás szerint is, hátha még a *lelkészi* nyugdíjra szánt összegből másokat is gyámolító kerületi intézeteknek is juttatunk?!

Ebből világos, hogy valóságos merényletet követnének el a saját és családunk jövője ellen, ha a nyereendő államsegélynek a lelkészi nyugdíjintézet segélyezésére szóló részét az egyes kerületek között osztanák föl és nem az egyetemes nyugdíjintézetnek juttatnák a maga teljességében, egy összegben.

És a mint bizonyára nem én vagyok az egyedüli, ki köszönetet mondok *y. l.*-nek, hogy erre a nagyfontosságú kérdésre a figyelmet e lap hasábjain tágabb körben is felhívta: úgy reményelem, hogy még többen szólnak majd ezen életbe vágó kérdéshez, újabb és újabb

érvekkel igyekeztén az új államsegély felosztásának egyedül igazságos és méltányos módját védelmezni, hogy így azután álláspontunknak illetékes helyen szószólója egész nyomatékmal mondhassa el: longus post me ordo idem petentium decus.

Hegyháti.

TÁRCA.

A r c k é p e k.

II.

*Sohm Rudolf.**

Bizonyára elég igazság van ez állításban: „Juristen sind schlechte Christen“, különösen akkor, ha nem annyira a jogászok osztályára, mint inkább a jogászra minden emberben értjük. De hogy ezen állítás igazsága alól sok kivétel is van, azt pl. azon férfiú is mutatja, a kiről most szólanunk. Sohm Rudolf ugyanis azon jogászok nemzedékének egy még ma is élő tagja, a kik mint jogászok nemcsak az egyház szolgálatában álltak akkor, mikor az egyházjog tudományát művelték, ismeretét terjesztették és esetleg az egyház kormányzásában érvényesítették, hanem maguk személyükre nézve is benső vallásos és egyházas életet éltek. Nem akarok ily jogászok után való kutatásomban a messze multba elkalandozni. Elég, ha itt csak *Scheurbre*, az erlangeni egyetemnek volt egyházjogászára és a lutheránus egyháznak ezen nagy fiára, azután *Huschker*a rámutatok, a breslauer egyetem tanárára és a porosz lutheránusok ezen oszlopára, a ki ezen csekély a világ előtt megvetett csapat élén kitarított a legnagyobb szenvedések és üldözések idejében is és a porosz unio által megfojtással fenyegetett lutheránus hitvallás és egyház egyik megmentője lett. Azt hiszem, hogy Sohmot, legalább multját túl nem becsülöm, ha ezen jogászok sorában őt is emlitem.

Sohm 1841 okt. 29-én született Rostockban, tehát Mecklenburgnak szülöttje, melynek szigorúan egyházas, vallásos társadalmából annyi jeles egyházas férfiú származik. Jogi tanulmányait Rostockban, Berlin, Heidelberg, és Münchenben végezte és tanári működését 1866. Göttingben kezdte. Az 1870. évben lett Freiburg i. B.-ban rendes tanár, a honnan már 1872-ben Strassburgba és 1887. Lipcsébe ment. Azóta itt működik, mint a lipcsei egyetemnek egyik dísze.

Sajnos, Sohm életéből és életéről ezen adatokon kívül sokat nem tudok. Tisztán jogi tudományos munkássága érdeklődésünk körén kívül esik. Az egyházjogon kívül tanára még a német magánjognak és ha jól tudom, a római jog terén is jelentékeny munkásságot fejtett ki. De még az egyházjog terén kifejtett munkásságát sem áll módunkban itt részletesen méltatni. Sohm itt főleg akkor emelte fel szavát, a mikor Németországban behozták a polgári házasságot és az egyháznak azzal szemben elfoglalandó álláspontja foglalkoztatta a kedélyeket. Ezen harcok felelevenítése lelki szemünk előtt és Sohm állásfoglalásának ecsetelése most nem sürgős kérdés — inkább akkor lett volna, mikor mi is hasonló helyzetben voltunk az egyházpolitikai törvények életbe léptetése idejében. De még egyházjoga eddig megjelent első kötetének terjedelmes ismertetésébe sem szándé-

* Szerzőnek ily című cikksorozata a mult évfolyamban vette kezdetét.

kozunk most bocsátkozni. Pedig elég nagy forrongást okozott megjelenése. Sohm könyvében csak az egyház-jog fejlődésének történetét adja. (Kirchenrecht, I. Bd. Die geschichtlichen Grundlagen). De itt arra az eredményre jött, hogy a vallásos hitélet ellentétben áll a jog lényével. „Az egyház szellemi mivolta minden egyházi jogrendet kizár. Az egyházjog ellentétben az egyház lényegével fejlődött ki.“ (Előszó XI. l.).

Úgy látszik, hogy az egyházjog ezen története megírásához szükséges egyháztörténelmi tanulmányok adtak alkalmat a szerzőnek arra, hogy az „Allgemeine konservative Monatsschrift“ c. lapban egyháztörténelmi cikkeket adott ki. Ezen cikkeket azután könyvbe foglalta össze és mint „Kirchengeschichte im Grundriss“ adta ki. Kevés oly szellemes és alapos rövid egyháztörténet létezik, mint ezen jogász irta kis (8. kiadásában 218. l.) könyv. A kiadások nagy száma is bizonyosságot tesz kedveltségéről. Egyes részei pedig oly szakszerű alapos kutatások eredménye, hogy szerzőjét méltán kitüntették honoris causa a Dr. theol. díszes címével.

A mire azonban ezen soraimban súlyt helyezni akarok, az szerzőnknek személyes vallásos álláspontja, a mint úgy az egyházjogtan, mint az egyháztörténet elárulja. Annak előszavában olvassuk a következő kijelentéseket, a melyek a keresztyén hit oly ismeretere vallanak, milyennel csak annál találkozunk, a ki azt saját tapasztalatából ismeri. A szerző leírja azon nehézségeket, a melyek a jogászt az őskeresztyénség forrásainak tanulmányozásában gátolják. „Egy új világ veszi körül, a keresztyén hitélet világa... melyben jogászszemével semmit sem láthat és jogászkezevel mitsem foghat. Oldd le a te saruidat lábaidról, mert a hely, a melyen állasz, szent föld. A keresztyénség mint földfeletti világfeletti valóság jött a világba. Sohasem fogod azt megérteni, ha magad abból a csodás pohárból nem ittál, melynek tartalma a lélek szomjúságát megelégteti. Igyál és soha nem fogsz többé szomjúhozni. Igyál és új világot fogsz felfedezni, melyet azelőtt sohasem láttál, — a lelki világát, a mely a földi világot átfogja, túlragyogja.“ Az egyháztörténetnek számtalan sok helyét lehetne idéznem, mely mind ékesnél ékesebb szavakkal foglal állást az evangélium és annak hite mellett. Az ókori üldözések történetének elbeszélésében szerzőnk csöppet sem takargatja az akkori keresztyének gyarlóságait. Sőt ő éppen abban látja „a csodálni valót és a keresztyénség legnagyobb sikerét, hogy nem lehetett megsemmisíteni, sőt, hogy éppen annak ellenére is győzedelmeskedett, hogy sokan hívei közül oly nyomorultul képviselték“. (17. l.). Mily szép szerzőnk vallomása, hogy keresztyénségünket nem Pálnak, az apostolnak köszönjük (mint sok theologus is állítja), hanem Krisztus Urunknak, az emberek fiának, a ki egyúttal Istennek fia“. (22.). A gnoszticizmus szerinte a 2. század racionalizmusa, azon „békekötés, melyet a 2. század miveltsége a keresztyénségnek felajánlott. Ha a keresztyénség elfogadta volna, a 2. század miveltségével együtt tönkre ment volna“. (25. s. k. l.). Mily közel itt a párhuzam korunk hasonló törekvéseivel. Avagy mily találó e megjegyzés: „a természetes ember született katolikus“. (30. l.). Sohm sem hiszi, hogy a niceai zsinat eredményét a császári befolyás döntötte volna el (44. l.) és hogy azon nagy küzdelemben, melyet ott eldöntöttek, csak szőharcot folytattak volna. „Sőt inkább arról volt itt szó, hogy a pogány filozófiát végre a keresztyénség talaján leverjék... Die Hellenisierung des Christentums war durch Athanasius und das Nicänum mit Erfolg bekämpft worden“ (47. l.). Mily szép szavakkal vezet át e jogász a középkorból a reformáció korára! Miután a reformáló zsinatok és az állam törekvéseinek

hasztalanságáról szólt, az egyházi reform terén azt mondja, hogy nem szervezetbeli, hanem lelki megújításra volt itt szükség: a vallás és az egyház lényegéből, az evangélium kimeríthetetlen kútforrásából fakadó új életerőkre, olyan műre, melyet nem fejedelmek, sem királyok, sem püspökök vagy pápák, hanem *egyedül az Isten vihetett véghez*. Isten angyalának kellett alászállania, hogy az egyházi élet vizeit felzavarja és velük új gyógyító erőt közöljön. (123. l.)

A Lutherről szóló részt (36. §.) legjobban egészen szeretném idézni. De meg kell elégednünk néhány mutatvánnyal. „Mely aggodalmak, mely küzdelmek“ — melyeken Luther átment és azután — mely győzelem! „Az igaz ember hitből él“ ez volt ama melódia, mely lelkét mennyei örömmel betöltötte. Az ember üdvözül, nem saját cselekedeteiből... hanem egyedül a hit által, kegyelemből, szabad, irgalmas, kifogyhatatlan kegyelemből. Die Gnade und Wahrheit, welche in Jesu Christo erschienen ist, jetzt leuchtete sie dem Manne hell, friedebbringend, entzückend auf den Pfad seines Lebens... És a mi neki magának boldog bizonyosságává vált, azt neki az egész világnak trombiták harsogásával kellett hirül adnia. Ellenfelei szorították, mignem az egész egyházat, melyen lelke oly hűségesen csüngött... maga és az evangélium közt látta. És ezen pillanatban nem habozott egy pillanatig sem, hogy mindent, a mi előtte addig nagyok, dicsőnek, szentnek, nélkülözhetetlenek és pótolhatatlannak látszott, feláldozzon pusztán a Jézus Krisztus evangéliumáért...“ (131. s. k. l.). Az újkor történetéből csak arra mutatunk rá, a mit szerzőnk a protestantizmus erejéről mond. Az semmi egyéb, mint „a hitből való megigazulás evangéliuma. Ez a mi egyházunknak elpusztíthatatlan ereje, mely által élni fog az idők végéig... A századok folyamán jönni láttuk az ultramontanizmus hullámain. Nem öröktől fogva, hanem tegnaptól valók... És a mint jöttek, úgy el is fognak megint oszolni. Csak egy bizonyos: az evangélikus egyházzal szemben tehetetlenek lesznek, mert a mi házuk sziklán épült, a mi Urunkon a Krisztuson.“ (205. l.). Ez az igazi protestáns öntudat, mely nem pusztán az ultramontanizmus sokszor csak tehetetlen dühös kitérésekben nyilvánuló tagadásán, hanem az evangélium hitének készsége vallomásán alapszik. Hasonló szempontból érdekes még, a mit Sohm a jelen kor helyzetéről mond különös tekintettel a fenyegető szociális forradalomra. Reá mutat annak a materializmussal, a kor miveltségével való összefüggésére. És aztán kérdi, mi fog rajtunk segíteni? Csak a keresztyénség! „Noch ist unsere Gesellschaft nicht entchristlicht. Ja der positive Glaube des Christentums hat aufs neue Scharen von Anhängern unter seinen Feldzeichen versammelt. Noch kann alles gerettet werden. Aber eins ist sicher: *Nicht unsere Bildung wird uns retten, sondern allein das Evangelium.*“ (218. l.).

Hogy Sohm ezen nyilatkozataival nemcsak pusztán elméleti nézeteket vallott, melyektől szíve talán távol áll — nem tehető fel. Hogy ő ellenkezőleg ezen hitben valóban él is és így teljes szívből írta mindazt, a mit hallottunk, abból is látható, hogy a keresztyén egyház közösségének élő tagja. E sorok írója még igen jól emlékszik azon időből, mikor Lipcsében tanult, hogy jogtudósunkat minden vasárnap ott látta az egyetemi templom istentiszteletein. Oda pedig manapság nagy tudósok, még theologusok sem járnak kelletlenül, szívük sugallata nélkül. Azután milyen tevékenységet fejtett ki Sohm a szociálpolitika terén. Ő is azon konzervatív politikusokhoz tartozott, a kik Stöckerrel élükön igen jól látták és tudták, hogy korunk társadalma és vele egy-

háznak is, eddig igen sokat mulasztott a szociális élet kitagadottjaival szemben és azért kötelessége e mulasztásokat pótolni. Az egyház e szociális feladatait Sohm nemcsak hangoztatta, hanem tettekkel is segített azoknak eleget tenni. Magam is résztvettem Lipcsében egy olyan vitatkozó estén, a melyet maga Sohm is egy előadásával tüntetett ki. És mikor aztán sorra az előadó asztalka elé álltak a nehéz napi munkában megedezett kérges tenyerű munkások és csodálatos szónoki képességgel védtek egyéniségükkel összeforrott szocialista ideálokat, Sohm nem röstelte velük szemben álláspontját nálunk úgyszólván ismeretlen türelemmel és szeretettel megvédeni. És mikor a szászországi országgyűlésbe való választások számára behozták a közvetett szavazati jogot (az ú. n. Filtriersystem) — ő írásban és szóval védte munkástevérei jogait.

Sajnos, Sohm nem maradt meg mindig ezen helyes úton. Stöckeriől elpártolt és a rajongó Naumann pártjára állott. Mikor aztán Naumannék elveikben levetették magukról az utolsó keresztyén köpenyegét is, Sohm is velük tartott az ú. n. „nemzeti szociális“ (national-social) párt alapításában. Azóta már belátták ezen lépésük hiábavalóságát is és mivel Naumannak nem volt türelme addig várni, míg pártja oly hatalmas lesz, hogy képviselőket is küldhet a birodalmi gyűlésbe — pártjuk feloszlott. Egyik részük Naumannal élükön a legelzsidósítottabb pártba lépett, a berlini bankárok liberális pártjába és így vezették eredeti, Stöckerrel szemben elfoglalt egyoldalú munkás osztály párti álláspontjukat ad absurdum. A másik következetesebb volt, a mennyiben Maurenbrecherrel, Göhrével stb.-vel élükön egyenesen a szociáldemokrata munkás pártba léptek. Vajjon Sohm melyik részzel tartott, avagy tán visszafordult-e a rajongóktól, nem tudom. Bizonyos, hogy minden keresztyén ember csak sajnálhatta e nagy férfiú ragaszkodását ezen rajongókhoz és nem tudná eléggé fájlalni, ha ő is Naumannal a pozitív keresztyén hit magaslátáról a „Briefe über die Religion“ darwinista vallásának mélységébe bukott volna.

Lic. Dr. Daxer György.

SZEMLE.

Újabb riadó. Az „ecclesia militans“ ismét hallat magáról. Az üldözött (!) francia katholicizmus megbátorításának, megszabadításának jelszava alatt lép ki a sorompóba. Azaz egyelőre titkos konventikulumokat tart. Szatmárt Boromissza püspök, Budapesten Zichy Nándor gróf gyűjti össze a feudál-oligarchia régi hatalmának megújítására vágyó, külsőleg olyan ájtatos színezetet mutató gyülekezetbe az arisztokrata nénikéket és hecekáplánokat. Az akció tengelyét a néppárt képviselői látják el szellemi kenőcsessel. De meg is látszik a munkájukon. A szatmári társaság külpolitikai allűrökkel telített rezolúciót hozott. Jól tudja ugyan, hogy a francia katolikusokat senki se bántja, vallásukat csak olyan szabadon gyakorolhatják, mint efeddig, mindössze is a világi hatalomra vágyó és a hazafias érdekeket az egyház külhatalmi érdekeinek alárendelő klérus kezére koppintott rá a francia kormány és parlament, a mikor megszüntette a minden világi hatalom nélkülözhetetlen alapját képező s az egykor a francia államtól kapott anyagi javak felett való rendelkezése jogát. De ez a tudat az ecclesia militans szatmári töredékét nem tartóztatta fel abban, hogy a megrendszabályozott francia klérussal való rokonszenvét olyan határozatban hozta legyen nap-

világra, a mely a maga hatáskörében teljes joggal — és mi hozzátehetjük, teljes bölcseséggel és méltányoló figyelemmel eljáró francia államkormány és parlament elleni nyílt tüntetés jellegét viseli magán. Tegyük hozzá már most a budapesti konventikulumon Zboray Miklós néppárti képviselő ajkáról elhangzott harcias riadót: „Tenni kell, tisztelt gyülekezet! A teendő a politikába való bevitele a vallási érzelmenek... Nem úgy tenni, hogy mi mindig a felők legyünk, senkit bántani nem akarunk, támadni nem merünk! Magyarország azé, a ki az alsóbb néprétegek ütőerére tudja tenni a kezét“ — és akkor előttünk áll a minden izében, most már kifelé gravitáló tendenciáiban is szervezett, tömör sorokban haladó modern katholicizmus, „az ecclesia militans“ képe. Mi ugyan, őszintén megvallva, — egy feltétel birtokában — nem nagy súlyt helyezünk erre az egész akcióra. Sőt ezt várjuk, sőt ezt óhajtjuk éppen a protestantizmus érdekében. Az evolúció törvényét ebben az egyben aláírjuk. Ennek így kell lennie. A világhatalmi tendenciákon alapuló és semmi más komoly létalappal nem rendelkező katholicizmusnak így kell fejlődnie. Lassan-lassan ki kell belőle válnia és egyre uralkodóbb elemmé izmosodnia a kozmopolitiztikus, a haza legszentebb eszményeivel mit sem törődő, a belbélke felforgatását külhatalmi célokból a legcímikusabban végrehajtó irányzatnak. Nem nézni se jobbra, se balra. Csak vakon előre — békén, szereteten, jögon, boldogságon, hazán és nemzeten keresztül!... Mi — mondjuk — minderre semmit sem adunk, sőt a protestantizmus érdekében fekvőnek látjuk a katholicizmus e természetes ostobaságait. De csak egy feltétel birtokában! Ha ezt meglátják mindenek, a kiket illet! Egy-két óralló nem elég. A szervezett hazafiatlan katholicizmussal csak a szervezett hazafias protestantizmus tömör sorokban haladó, hatalmas szellemi teyverekkel elszántan küzdő, igazainak fényével az egész magyar hazát elárasztó protestantizmus veheti fel a harcot. Erős sajtó, hatalmas protestáns irodalmi teyvekenységre, nyílt, bátor, szókimondó hitvallók egész nagy sorára, tervszerű, a minden hozzáértők közt kellően megosztott, a felsőbb és alsóbb rétegek és osztályok szükségleteihez idomított munkára van itt szükség, a melynek mindendori vezérével a krisztusi hamisítatlan igazság legyen — és akkor ha hétfejű sárkány is volna a magyarországi klerikalizmus, mind a hét fejét leüti a felvilágosított hazai közvélemény. Csakhogy persze nem a különböző politikai konjunkturákhoz való szolgálai alkalmazkodás elvét valló vezérek és nem az anyámasszonykodó álliberalizmus, de az igaz, a krisztusi liberálizmus tudatát felemelt fővel hordozó hamisítatlan, erős hitű protestáns jellemek következetes vezetése alatt. A Zboray szavaival végezzük e szemlélődést mi is: „Félre kell tenni az álszégnyet és nem szabad elhallgattatni a lélekben élő sugallatot, hogy ez a hit csak akkor valódi, ha igaz, ha bátor és tettekben nyilvánul“.

Résen lenni az iskolaállamosítási szerződéseknél!

A monori ref. egyház még 1885-ben átadta iskoláit az államnak azzal a szerződésileg biztosított határozott kötelezéssel, hogy az iskolához tartozó fekvőségek tulajdonjoga mindenkor az ottani ev. ref. egyházat illeti és csak a haszonélvezeti jog az államé, a mi a szerződéses viszony megszűnése esetén nagy jelentőségű és hogy a különböző vallásfelekezetű tanítók mindenkor a növendékek vallásfelekezeti megoszlása arányában neveztesse ki. Most a kultuszminiszterium erővel követeli a fekvőségek tulajdonjogát és míg a növendékek 71.44%-a ev. ref. és csak 24%-a róm. kath. addig a tanítók közül 7 róm. kath. és csak 6 ev. ref. vallású. Mi ugyan azt tartjuk, hogy kellő hitbuzgóság mellett az államosítás majdnem

mindeniütt elkerülhető, mert hiszen az államsegély útja is nyitva áll: de ha már épen elkerülhetetlen az államosítás, óva intünk minden illetékes tényezőt a leg gondosabb vigyázatra a szerződések megkötése és betartása körül, nehogy úgy járjanak, mint a monoriak.

Az ev. ref. országos zsinat a törvényeket megerősítő, de önmagában sérelmes, ismeretes királyi leirat ellen a következő ünnepélyes óvást emelte határozattá:

„A zsinat hódoló tisztelettel veszi tudomásul a királyi jóváhagyást és megerősítést. Egyben óvást emel a jóváhagyási és megerősítési záradéknak minden esetleges olyan értelmezése ellen, mintha egyházunknak akár javára, akár terhére az állami törvényhozáson kívül bármely más tényező kötelezettségeket állapíthatna meg vagy megakaszthatná az 1848. évi XX. törvénycikk teljes végrehajtására irányuló további akciót, illetőleg korlátokat szabhatna egyházunk elé abban a tekintetben, hogy az eddig megállapított államsegély keretén túlmenő jogos igényeinek kielégítését kérhesse és sürgethesse.“

Ide vonatkozik a zsinat egy másik határozata is, a mely szerint:

„A zsinat az egyetemes konvent elnökségének jelentését tudomásul veszi s egyúttal kifejezést ad annak, hogy egyetemes egyházunknak egyházi és iskolai szükségsei fedezése körül a magyar állammal szemben támasztható, történelmi alapokon nyugvó igényeit nem egyedül az 1848. évi XX. törvénycikk 3. szakaszából származtatja, mert a reformáció után a protestánsok soha nem részesedtek azon vagyonban, melyet addig a katolikusokkal közösen bírtak és használtak s így az azon vagyonhoz fűződő államalkotó és államfentartó hivatást s a magyar állam és a magyar nemzet érdekében tett szolgálatokat századokon át önerejükkel teljesítették, miért is a protestánsok jelzett igényei a többi bevett vallásfelekezetek hasonlóságával egy ugyanazon jogcímre és jogalapra nem helyezhetők. Felhívja tehát a zsinat a konventet, hogy a két protestáns egyházat közösen érdeklő ügyekben az ág. hitv. ev. egyház küldöttivel együttesen tanácskozó bizottság figyelmét a most megjelölt történelmi kiindulási alapra is felhívja“. Ezt az önértékes, komoly hangot jól esik hallanunk. Mégsem veszett hát ki a lelkekből a protestáns öntudat és a jogainkhoz való ragaszkodás. Csak előre tovább, ezen az úton. Mert van még nagyon sok tenni való. Legközelebbi számunkban ismét lesz alkalmunk a vallási és közoktatásiügyi kormány egy, a közös prot. bizottsághoz legújában leérkezett kellemes leiratáról tudósítanunk!

Az 1848. évi XX. t. c. 2. §-ának végrehajtása és az „Alkotmány“. A protestánsok sürgetik a párbér és a kegyurasági terheknek törvény általi szabályozását. Az „Alkotmány“ mirabile dictu! ezt a szabályozást maga is kívánatosnak tartja. Miért haragszik mégis az „Alkotmány“ és miért nevezi nagyképűsködésnek azt, hogy a protestánsok ezt a szabályozást sürgetik? Erre kérünk feleletet! . . .

BELÉLET.

Lelkészválasztási mozgalmak. A soproni felső esperességhez tartozó *Balfi* ev. gyülekezet lelkésze a mosonmegyei *Gálosra* választatván el, helyébe a balfi hívek most választanak lelképásztort. Egyhangúlag Gyalog István nagyvászonyi evang. lelkészt jelölték, a kit lapunk zártakor vett újabb értesítés szerint egyhangúlag meg is választottak. Vele szemben a püspök is állított jelöltet, a mi ugyan szorosán véve a püspök jogai közé tartozik,

de a mit a hívek által történt egyhangú jelölés mellett magunk részéről bátran mellőzhetőnek találunk.

Adomány. *Rádóczy Boda Jenő* isaszegi királyi uradalmi tiszt 100 koronát adományozott a gergelyi ev. gyülekezet templomalapja javára. Ugyancsak a gergelyi ujonnan építendő templomra több amerikai magyar 250 koronát adományozott.

Döntés a hagyományok dolgában. Az Evang. Óráló f. évi 9. számában „Zavar az alapítványok és hagyományok kormányhatósági jóváhagyása körül“ cím alatt megjelent közlemény kiegészítéseül, mint azt előre ígertem volt, jelzem, hogy a kérdéses 100 koronás hagyaték ügyében, a hagyatéki bíróság végzése elleni felfolyamodásunknak a bíróság helyt adván, az előbbeni végzést, mely az egyházat az alapító oklevélnek bemutatására kötelezte, hatályon kívül helyezte, még pedig felfolyamodásunkban előadott azon indokolással, hogy a nevezett örökgyógyó nem alapítványt adhatott, hanem csupán hagyományt tett s így az alapító oklevél kiállításának sem helye, sem szüksége nincs, egyúttal kötelezte az örökösöt, hogy a hagyományt f. évi október hó 8-ig fizesse ki. Így a mi dolgunk teljesen rendbe jutott. Hasonló esetben ajánlatos ezt az utat követni, bár hogy azt az ügyet rendezni kell, magától értetődik, mert a felfolyamodási (kettő koronás bélyeg) és az esetleges ügyvédi költségek sokszor teljesen felemészthetik a kisösszegű hagyományokat s felesleges az indokolatlan ide-oda járás.

A késmárki egyház ismét két élvezetes estét szerzett közönségének a f. hó 14-én és 22-én rendezett „protestáns estélyeiben“. A 14-iki estély műsorának legkiemelkedőbb pontjai voltak: dr. Banczik Samu lyceumi tanár felolvasása „Márciusi eszmék és a protestantizmus“ címmel. Schumann „Lento“-jának előadása Hauer Viktor né, Karácsony Zsigmond és Benczy Gábor által, végül dr. Révay József lyc. tanár néhány saját szerzeményű versének előadása. A 22-iki estélyen „Religiöse Poésie“ címmel Binder Jenő lyc. tanár tartott felolvasást, Devrient híres „Luther“ dialógját Stenczel Pál és Toppercz Rudolf adták elő, végül Dianiska Frigyes lelkész zárta be beszéddel és imával a protestáns estélyek ez első évadját. A testvéries érzület, a vallásos hívek összefogásának érzete és a prot. hittudat megerősítése szempontjából egyaránt nagyjelentőségű kezdeményezésnek további buzgó folytatását várjuk és reméljük.

Alapítvány. Pócza Ferenc sikátori lelkész új lelkészi állásába beiktatása alkalmából 100 K alapítványt tett egyháza céljaira.

Főgondnok-beiktatás. Gróf Tisza Istvánnak, a dunántúli ev. ref. egyházkerület új főgondnokának beiktatása április 30-án lesz Pápán. A beiktatáson küldött-ségileg részt vesz a dunántúli ág. h. ev. egyházkerület is. Az ünnepély igen impozánsnak ígérkezik.

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság választmánya f. hó 12-én ülést tartott Budapesten. Zsilinszky Mihály és Antal Gábor püspök elnöklété alatt. Zsilinszky Mihály kegyeletes szavakkal emlékezett meg az elhunyt elnöknek, Hegedüs Sándornak, a Társaság ügyei körül szerzett elévülhetetlen érdemeiről. Ezeket a választmány jegyzőkönyvében örökölte meg s kimondta, hogy Hegedüs Sándor emlékét egy külön ünnepélyen fogja feleleveníteni. Az elnöki teendőik ellátásával ideiglenesen Zsilinszky Mihály alelnök bízott meg. Ezután a múlt évi számadásokról szóló jelentést hallgatta meg a választmány s intézkedéseket tett a szegénytelen nagy tagdíjhátra-

lékok behajtása, illetve a nem fizetőknek a tagok sorából leendő törlése iránt. Megállapított a folyó évi költségvetés, a mely bizony csak 89 korona 99 fillér felesleget mutat. A folyó évi kiadványok lesznek: a Szemle, az Egyháztört. Adattár VII-dik kötete, monografiaképen dr. Masznyik E. Jézus életének második része, a Házi Kincstárban Raffai Sándor Jézus példázatai és a Koszorú újabb 10 füzete. Ez utóbbinak a maecenása Hegedüs Sándorban kidölvén, a választmány elhatározta, hogy a költségek összehozására egyfelől gyűjtést indít, másfelől pedig az egyházkerületeket kéri fel bizonyos számú példányoknak, főként a missziói egyházakban és szórványokban leendő kiosztása céljából, megrendelésére. A kálvinizmus jelentőségét és hatását illető irodalmi pályázat meddő maradván, a választmány azt határozta, hogy 1909-re egy oly munkát készített, különböző szerzők által, a melyben Kálvin sokoldalú személyiségének különböző vonásai mutattassanak fel. A Társaság köz- és diszgyűlése a hajduböszörményi Boesky-szobor leleplezésével kapcsolatban, jún. 1—3. napjaira tűzött ki. Az orsz. ref. tanáregyesület kérését, az Iskolatörténeti Adattár támogatását illetőleg, a pénztár szorult helyzetét tekintve, nem teljesíthette a választmány. Jelentést tett végül a titkár a Hegyi Józsefné-féle hagyaték ügyéről is, s a választmány véleménye az volt, hogy ebben az ügyben lehetőleg egyezség hozassék létre a végrendeletet megtámadó rokonok és a Társaság között.

Az ev. ker. ifjúsági egyesületek magyarországi nemzeti bizottsága legutóbb tartott ülésén elhatározta, hogy a genfi központi bizottság anyagi támogatásával, az ifjúsági egyesületek ügyeinek előmozdítása végett utazó-titkári állást tervez. Erre az állásra a bizottság Kónya Gábor szeghalmi ref. segédlelkészt óhajtja megnyerni.

Protestáns világgyűlés Rómában. Május 22—23-án a protestáns vasárnapi iskolák világszövetsége gyűlést tart Rómában. A magyar vasárnapi iskolás tanítók közül is többen elmennek a gyűlésre. A kik e gyűlésen részt venni szándékoznak, jelentkezzenek Viktor János elnök-nél Budapesten (Hold-u. 17. sz.), hogy kedvezményes vasuti jegyek iránt idejében intézkedhessenek. Az utiköltség oda és vissza mintegy 105 korona. Bizony szép dolog volna, ha erre a gyűlésre a magyar protestánsok imponáló számban felvonulnának.

Kitért zsidók. A pesti zsidó hitközség rabbija évi jelentésében arról is beszámol, hogy hány zsidó tért át a keresztyén vallásra, viszont hány keresztyén lett zsidóvá. Adatai szerint 1906-ban 238 zsidó keresztkellett meg, a kik közül azonban 152 vidéki volt, a kik, hogy áttérésüket feltűnés nélkül hajthassák végre, a fővárosba jöttek fel. A megkereszeltettekkel szemben 72 keresztyén ember lett zsidóvá.

Gerhardt-émlékünnep. Gerhardt Pálnak, a nagy prot. egyházi költő születésének 300-ik évfordulója alkalmából, e hó 18-án este fél 8 órakor, a budapesti német ref. templomban (Hold-u. 20.) jótékony célú hangverseny volt, melynek jövedelme a betegápoló és szegényeket gyámolító új diakonissza-állomásnak jutott. A hangversenyen több Gerhardt-féle éneket s más nagyobb szabású művet adtak elő, a következő művészek közreműködésével: Palotai Békei Józsa úrnő (hegedű), Fröhlich Feodora k. a. (ének), Ozanic Antónia k. a. (ének), Mosshammer Román tanár (hárfa), Päsöldt K. (hegedű), Clement K. és Viktor János (orgona) és Neuhäuser tanár (férfikarával).

A husvét-ünnepi ág. h. ev. istentiszteletek sorrendje a budapesti egyházakban: Virágvasárnapján,

márc. 24-én. A Deák-téri templomban d. e. 11 órakor prédikál: Raffay Sándor. Istentisztelet végeztével gyűjtés a Tabitha-nőgyűlés javára. A fásori templomban d. e. 10 órakor prédikál: Kaczián János; d. u. 4 órakor prédikál: Wolf József. — Nagypénteken március 29-én. A Deák-téri templomban d. e. 11 órakor prédikál: Horváth Sándor. Istentisztelet végeztével úrvacsoraosztás. A fásori templomban d. e. 10 órakor prédikál: Wolf József. Istentisztelet végeztével úrvacsoraosztás; d. u. 4 órakor prédikál: Kaczián János. — Első nap, márc. 31-én. A Deák-téri templomban d. e. 11 órakor prédikál és úrvacsorát oszt: Horváth Sándor; d. u. 4 órakor prédikál: Máté Károly. A fásori templomban d. e. 10 órakor prédikál és úrvacsorát oszt: Kaczián János; d. u. 4 órakor prédikál: Wolf József. V. ker., Külső Váci-út 21. d. u. 3 órakor prédikál: Steuer Lajos. IX. ker., messter utcai elemi iskola tornatermében d. u. 3 órakor prédikál: Klaár Fülöp. X. ker., kápolnatéri iskola termében d. e. 10 órakor prédikál és úrvacsorát oszt: Sass Béla. Erzsébetfalván d. e. 10 órakor prédikál és úrvacsorát oszt: Máté Károly. Kispesztén d. e. 9 órakor prédikál és úrvacsorát oszt: Klimó Kálmán. — Második nap, április 1-én. A Deák-téri templomban d. e. 11 órakor prédikál: Máté Károly. Úrvacsoraosztás. A fásori templomban d. e. 10 órakor prédikál: Wolf József. Úrvacsoraosztás; d. u. 4 órakor prédikál: Kaczián János.

A pesti ág. h. ev. németajkú egyház nagyheti és husvéti istentiszteletének sorrendje a Deák-téri templomban. Nagyesütörtökön d. e. 9 órakor gyónás és úrvacsoraosztás, végzi Broschko Adolf segédlelkész. Nagypénteken reggel 8 órakor prédikál Schranz János lelkész, istentisztelet után gyónás és úrvacsoraosztás, végzik Schranz János lelkész, Broschko Adolf segédlelkész. A szertartás befejeztével offertórium tartatik az egytetemes evang. egyházi gyámintézet javára. Husvét vasárnap reggel fél 9 órakor gyónás és úrvacsoraosztás, végzi Broschko Adolf segédlelkész, fél 10 órakor prédikál Schranz János lelkész. Egyházi áldozat. Husvét hétfőn: fél 9 órakor gyónás és úrvacsoraosztás, végzi Schranz János lelkész. Fél 10 órakor prédikál Broschko Adolf. Egyházi áldozat. Nagypénteken és husvét vasárnapon Bruckner Frigyes karnagy vezetése mellett az egyházközségi énekkar is közreműködik. — A fásori templomban Nagypénteken délután 5 órakor prédikál Broschko Adolf.

Pozsonyi egyházi élet. Pozsonyi egyházunk figyelmének központja ez idő szerint a Protestáns Esték XXI. sorozata, a melynek változatos a műsorát mult számban közöltük. A felolvasások állandóan nagy közönséget vonzanak a theol. akadémiába, a melynek nagytermében ott áll bójt kezdete óta Fadrusz Jánosnak legelső szoborműve eredetiben (Krisztus a kereszten). Az estéken mindig van művészi szám is: ének- és zeneelőadás. Legutóbb dr. Szelényi Oszkárné úrnő és Masznyik Erzsike kisasszony fellépte adott dísz és érdekességet az estéknek. Legközelebb Stromp László theol. akad. tanár fog felolvasni *Magyar Szent Erzsébetről*. Ez a felolvasás azért is érdekes, mert a pozsonyi róm. kath. világ most készül ünnepelni Thüringiai Erzsébetet és Komlóssy Ferenc prépost a protestánsokat is felszólította a részvételre. Stromp válaszul a kérdést történeti és vallásbölcseleti alapon fogja megmagyarázni s az egész szent kultuszt megvilágítja. Kíváncsinos volna, ha e felolvasások, mint régenté, külön füzetben megjelenének.

Március 3-án a lyceum termében a theol. akad. Székács József-kör missziói estét rendezett a lyceum tornatermében. Pröhle Henrik lelkész magvas és épületes előadást tartott a pogány misszióról az egybegyűlt nagy közönségnek s előadását vetített képek egészítették ki.

A theologusok kara énekelt s távozóban közadakozás útján szép összeg gyűlt be a misszió céljaira. Hir szerint a Székács József-kör folytatni fogja ez estétet.

A *Jünglings-Verein* pedig Gerhardt Pál tiszteletére tartott ünnepet, a hol szintén Pröhle H. méltatta a nagy énekszerzőt, a kinek a magyar énekköltésre is eltagadhatatlan nagy befolyása volt.

Megemlítjük végül, hogy a theol. akadémiának tanárai közül többen az akadémián kívül is szolgálják a közneveltségi ügyét. A Toldy-körben dr. Masznyik Endre korunk nagy kérdéseiről tartott előadásorozatot. Stromp László ugyanott „Énünk és világa” címen tartott előadást. Kovács Sándor pedig a XVIII. század iskolai életéről.

A zólyomi egyház közgyűlése. Az egyházhívek rendkívüli érdeklődése mellett tartotta meg f. hó 3-án a *zólyomi egyház* rendes tavaszi közgyűlését, mely alkalommal Skrovina Mátyás, polgármester letévén a felügyelői esküt, kifejtette azokat az elveket, a melyeket új tiszteiben vezérelni fogják. Jól esett hallanunk új munkatársunk ajkáról azon ígéretet, hogy az egyház anyagi fölvirágoztatására mindent megtenni kész s különös gondját fogja képezni a gyülekezet rég táplált óhajának megvalósítása: *új templomának fölépítése*. A lelkes terjedelmes jelentésében visszatérek arra a 10 esztendőre, melyet e tekintélyes gyülekezet élén eltöltött s kegyeletes szavakkal emlékezve meg bold. Thébusz Jánosról, felsorolja azokat az intézkedéseket, melyekkel a talált, szilárd alapokon tovább építtetnie adatott. Különösen kiemeli a hitoktató s.-lelkési állomás szervezését, a hitoktatói órák szaporítását; a leégett zólyombúcsi iskola fölépítését s tanítói hiványának rendezését; a mátyásfalvi új harangok beszerzését s a második tanítói állomás rendszeresítését; a zólyomi ev. olvasókör s ezen belül a temetkezési segélyegylet megalakulását. A lelkes jelentésből kitűnik, hogy a valláserkölesi élet Zólyomban magas fokon áll s a lekipásztorkodás gyakoroltatik. A hívek az Istentiszteleteken szorgalmasan vesznek részt s az Úr asztalához járulók száma évről-évre szaporodik. Kegyes adományokban sincs hiány. Özv. Freyseisen Erzsébet 1000 kor. s egy szegény napszámosasszony 200 K-át hagyományozott templomépítési célra. E szegény özvegy asszony Valló Andrásné, kire ráillenek Krisztus Urunk szavai, hogy „legtöbbet adott”, mert mindazt ideadta, mit hosszú 65 éven keresztül fillérenként összegyűjtött. Önkéntes adományokból a múlt esztendőben egyébként 4475 kor. folyt be templomépítési célra. A Szuchy-féle alapból 22 drb 10 kor.-ás arany osztott ki ama növendékek között, a kik a vallásban kitűnő előmenetelt tanusítottak; a Thomka-féléből pedig két konfirmandus kapott ima, illetőleg énekes könyvet. A gyámintézetre 140, a Bocskay-alapra 33, egyéb jótékony célra 126 korona folyt be. A gyűlés elhatározta, hogy gyűjtés útján az egyházi pénztár hozzájárulásával az aszói ker. leánynevelő intézetnél alapítványi helyet biztosít magának s az e célra évenként begyűlt összeget egyelőre tőkésíti. Született 179 gyermek; meghalt 139 egyén; eskettetett 63 pár, ebből 14 vegyes. A vegyes vallású jegyesek 6 esetben egyházunk javára kötöttek egyezséget. Tankötelesek száma 936. Lélekszám: 4960. A lélekszám apadását az Amerikába való kivándorlás okozta. A közgyűlés legfontosabb tárgya: a templomépítés ügye. Hosszú, beható vita után az építőbizottság javaslata, mely szerint az új templom a mostani egyházi telkek előtti szabad téren lenne építendő, azzal adatott vissza, hogy a bizottság a vár alatti háztulajdonosokkal telkek eladása tárgyában lépjen érintkezésbe. Igaz, hogy a vár alatti, városunkra néző dombon gyönyörűen érvényesülne templomunk, de roppant meg-

terhelhetéssel járna, mert a szükséges telkek értéke 50—60,000 korona több kiadást jelent, holott ha az egyház városi telken építhetne, a birtokában levő telkeket akár eladás, akár bérházemelés által igen szépen értékesíthetné.

Magyar evangélikus egyházjog. Írta dr. Mikler Károly, az eperjesi evang. egyházkerületi kollégium jogakadémiájának dékánja, az egyházjog és jogtörténet tanára, tiszai egyházkerületi vil. jegyző. Budapest, Grill Károly könyvkiadóvállalata. 1907. Ára 15 korona. *Megrendelhető a szerzőnél.* Zsinati törvényeink hatályba lépte, valamint az egyházpolitikai s egyéb, egyházunkat érintő országos törvények, az egyházi szabályrendeletek megalkotása óta ilyen mű nem jelent meg s tekintve, hogy a lelkészeket, egyházfelügyelőket, egyéb egyházi tisztviselőket s a hittanhallgatókat a legrészletesebb egyházi közigazgatási és egyházunkra vonatkozó államjogi kérdésekben tájékoztatja, beszerzését jó lélekkel ajánljuk. Az egész mű egy kötetben 771 lapra terjed. Megrendelhető az összeg előzetes beküldése mellett vagy utánvételre.

13—33

IRODALOM.

A Luther-Társaság végrehajtó-bizottsága febr. 21-én ülést tartott, a melynek két legfontosabb tárgya két pályázat eredményének kihirdetése volt. Itt közöljük a bírálati jelentéseket sorjában.

I.

A dr. Kéler-féle Cura Pastoralis pályázatról a jelentést Zsilinszky Mihály, a bíráló-bizottság elnöke szerkesztette meg s a következőleg hangzik:

Nagyságos Egyházfelügyelő Úr!

Van szerencsém tisztelettel jelenteni, hogy a Nagyságod által nagylelkűen felajánlott pályadíjra, mely a hívek „lelképásztori gondviselés” kérdésének megfejtésére volt kitéve, a kihirdetett határidőre, vagyis 1905. évi október hó végéig két munka érkezett be hozzám.

Az egyiknek jeligeje: „Úgy ítéljen mifelettünk az ember, mint Krisztusnak szolgáló felett”. A másiké: „Nem mondom, hogy már elértem a tökéletességre. Sőt futok utána, a mivelhogy meg is fogattam Krisztus Jézustól”.

E műveket, beérkezésük után azonnal elküldöttem a pályázati hirdetményben megjelölt bíráló uraknak azon felhívással, hogy figyelmes átolvasás után az általam feljegyzett sorrendben egymásnak tovább adják a kéziratokat; bírálatuk eredményét pedig a Luther-Társaság 1906-ik évi közgyűléséig hozzám beküldeni sziveskedjenek.

Azonban, fájdalom, a bírálatra önkényt vállalkozott uraknak egyrésze a mondott időre nem küldvén be bírálatát, az eredmény a Luther-Társaság említett közgyűlésén nem volt kihirdethető.

Ennek következtében a további intézkedés joga Nagyságodra visszazállott.

Nagybecsű elhatározása alapján az ismételtén megsürgetett bíráló urak új terminust kaptak. Erre Gyurátz Ferenc, Baksay Sándor és Bartók György püspök urak alapos bírálatukat a kéziratokkal együtt beküldvén, én magam is átnéztem mind a két dolgozatot. Ennek alapján van szerencsém a bírálatok összefoglalt eredményét tisztelettel Nagyságod elé terjeszteni.

Az első mű, melynek kézírata két vastag kötetre terjed, két részre oszlik olyformán, hogy az első részben az *elméletet*,

a másodikban pedig a lelkészi gondozás *gyakorlati* szabályait és törvényeit fejtegeti.

Az elméleti rész túlságosan bőnek látszik. Sok felesleges adattal magyarázza tételeit, melyeknek körülbelül fele elegendő lett volna a felállított elmélet megerősítésére. A külföldi példák annyira elfoglalják a szerző figyelmét, hogy a hazai példákról és viszonyokról egészen megfeledkezik. Már pedig, bármennyire becsüljük is a külföldi példákat, mivel e mű magyarhoni lelképásztorok használatára iratott, méltán megkövetelhetjük volna, hogy magyar viszonyokról, a magyar belmisszióról is szólt volna legalább egy szakaszban. Ez tehát pótlandó lesz.

A gyakorlati rész általában dicéretet érdemel. Hiányul róvja fel méltán Baksay püspök úr, hogy a lelkész családi és házi életéről, feleségéről és gyermekeiről megfeledkezett. Pedig a példás papi családi élet nagyon jótékony hatással van a nép erkölcsi életére. A prédikálás és katechizálás értékéről is lehetett volna valami mondanivaló, a mi utólagosan még pótolható leszen. A lelképásztori látogatásról szóló rész nézetem szerint helyes és szükséges. Ettől eltérő Baksay S. püspök úr nézete, a ki a látogatást szükségtelennek tartja, mivel az alkalmas időt nehéz eltalálni. A lelképásztori látogatások Baksay szerint csak félelmes időben, nagy megpróbáltatáskor, üldöztetések és vallási elnyomatás idején szükségesek; de céltalanoknak és lehetetlennek tartja rendes időben. Hivatkozik az apostolokra, a kik csak akkor fordultak meg *vendégek* gyanánt egyes házaknál, mikor hívták őket. De szerény nézetem szerint Krisztus és az apostolok idején nem léteztek olyan gyülekezetek, a minők mai időben a magyar gyülekezetek, a hol a nép mindenféle bajoknak és kísérteteknek lévén kitéve, nagyon is rászorul lelkészének vigasztaló és tanácsadó szavára. Nem a nyáj keresi és őrzi a pásztort, hanem a pásztor a nyáját. Egyébiránt a tapintatos lelkész meg fogja találni módját a helyes látogatásnak. Vinetnek idevágó tanulmánya igen becses.

A mit szerző a lelkész *orcosi* hivatásáról és a nép előítéleteiről mond, az figyelemre méltó; de nem bizonyítja azt, hogy felesleges. Csak okosan kell gyakorolni. Ez áll az egy-gyermek rendszer kipusztítására irányult lelkészi gondozásról is. Bar ok püspök úrnak azon óhaja, hogy a szerző a *lelkészi mellékfoglalkozásokra* is kiterjessze figyelmét, méltányos. Ezt a legújabb kor tapasztalásai teszik szükségessé.

A szóban levő munkának az a része (383. l.), melyben szerző tanácsokat ad a lelkésznek azon esetre, ha országos képviselőnek választatnék, minő álláspontot foglaljon el, egészen elmaradhat. Mert ha van állás, mely a lelkészt tulajdonképeni kötelességeinek elmulasztására vezeti és a lelkek egységét és hitét megzavarja, akkor a politikai szereplés az. Elő példák mutatják, hogy a politikai párharcokba keveredett lelkészek több kárt okoznak az egyháznak, mint a mennyit használnak az országnak. Két úrnak senki sem szolgálhat, s a két fizetés sok botránkozásra ad alkalmat. A lelképásztor maradjon saját nyájánál; vagy ha lelke a politikai dicsőség után hajtja, akkor vagy állítson maga helyett rendes helyettest, vagy hagyja el papi székét.

Az idegen életrajzok egy része, a mű értékének esökkenése nélkül, bátran elmaradhat; de a hazai életrajzok még pótolhatók lehetnének egy párral; például Wimmer Ágost, felsőlövői híres pap életével.

Gyurácz püspök úr szintén sok üdvös tanácsal szolgál szerzőnek, melyek megzivilendők és esetleg a nyomtatás előtt felhasználandók. Például a szegénységet szerző nagyon sötét színekkel festi, azt bizonyítgatván, hogy a szegénység megakadályozza a haladást. Vannak ellenkező példák is az apostolok korából és a későbbi időkben is. Sokallja a papi nevek számát. A magányonás példáit szerette volna felemlíteni. A baptistákról szóló rész (161. l.) kiigazítandó, mivel időközben ezeknek felekezete elismertett. A jótékonyági rendek közül kimaradtak a templáriusok.

A mű irálya ellen az a kifogás, hogy terjengésre hajló; a mondatok nehézkesek, vontatottak, de könnyen rövidíthetők. Gyurácz és Baksay püspök urak a kézírászélén több értelemzavaró mondatot jelöltek meg. Ezek is kijavítandók.

A második számú pályamű három vaskos kötetből áll. Mind a három bíráló sok jót talál benne; de bajos benne megtalálói a logikai fonalat. Regényes modorban van írva. Úgy látszik, mintha Edvi Illés kézikönyve és Solzmann ifjúsági iratai lebegtek volna szemei előtt. Mint Edvi Illés nagy gondnal és kellő kritikával hordta össze a gyermek elméjének megfelelő anyagot: úgy szerző is ilyenformán akarta a lelkész munkájának anyagát összeállítani. Csak hogy túltömvé beszéli el a lelképásztor teendőinek kimerít etetlen halmaát. És mint Solzmann szereti a maga pedagógiáját, sőt lelképásztori gondoskodási nézeteit egy-egy regénybe foglalni: úgy e mű szerzője is ilyet próbál; de nem bírja megalkotni a kellő keretet.

„Nagy Márton, istenfiú lelképásztor“ tevékenysége és buzgalma dicéretes; de szerzője annyi képekkel és színekkel festi pásztori munkálkodását és annyi mindenféle képzelhető dologgal rakja meg keretét, hogy megzavarja az olvasó figyelmét. Nincs benne rend és nincsen benne lelkészi család. Beszél egészen reális dolgokról, azután á csap az ábrándok világába, a hol már az olvasó elveszti szemei elől a lelkészt és a temérdek anyaghalmazban elveszti a fonalat is.

Egy nagy részét, jóformán kétharmadát el lehetne hagyni anélkül, hogy az által a mű becsét esökkenenők.

A mi végül a pályadíj odaitelését illeti, e tekintetben a pályabírák egyhangúlag azon nézetben vannak, hogy a két pályaműnek egyike sem abszolút becsü; de viszonylag határozottan az első számú *jobb*; és mint lelkiismeretes, józan elvek alapján készült mű, a bírálatokban felhozott helyek javításával és kihagyásával, *megérdemli a jutalmat*.

Mind a két mű nagy tudásra és lelkiismeretes munkásságra vall; de ezúttal csak az első számú vagyis azon mű szerzőjének volna kiadandó a jutalom, melynek jeliséje: „*Úgy ítéljen mifelettünk az ember, mint Krisztusnak szolgáló felett.*“ Címe: *Lelképásztorkodástan*.

Ezekben voltam bátor jelentésemet összefoglalni. Midőn végül arra kérem Nagyságodat, hogy a jeligés levél felbontásának helye és ideje felett határozni méltóztasson, egyúttal a Luther-Társaság nevében hálás köszönetet mondok nemes szívre valló áldozatkészségéért és egyházi ügyeink iránt viseltető meleg és *cselekvő* érdeklődéséért.

Fogadja kérem kiváló tiszteletemnek és szívélyes üdvözetemnek őszinte kifejezését, melylyel vagyok az iratok csatolásával Nagyságodnak készséges szolgálója

Zsilinszky Mihály,
a bíráló-bizottság elnöke.

A bizottság hosszas vita után — a pályadíj kitűző dr. Kéler Zoltán óhaja iránt való különös figyelemmel — a 2000 korona pályadíjat a jelentésben kikötött javítások feltétele mellett s azon kiegészítéssel, hogy a lelkész szociológiai munkásságáról egy új fejezetet beilleszteni tartozik, — a jutalomnak kiadását s a jeligés levél felbontását határozta el. A jutalom csak a kikötött feltételek teljesítése után tétetik folyóvá.

A jeligés levél felbontatván, kitűnt, hogy a győztes mű szerzője Csiky Lajos, debreceni theol. tanár. A másik mű szerzője — igazolás mellett — dolgozatáért jelentkez heik Falvay Antal jegyzőnél, Budapest, IV. ker. Deák-tér 4 szám.

II.

Bírálati jelentés.

A Gyurátz F. püspök úr adományából hirdett elbeszélés-pályázatra három pályamű érkezett be. A pályaműveket megbírálván Stromp László kartársammal, jelentésünket a következőkben terjesztem elő.

A pályázat általában örvendetes sikerű. Mind a három műben van komoly törekvés s vannak kisebb-nagyobb mértékben írói erények is. A három pályamű közül azonban magasra kiemelkedik a *Kovács Balázs esete* című. „A nap le ne menjen a te haragodon” jellegű előbeszélés. Szerzője legjobban átértette az adományozó püspök úr nemes célzatát. Az egészen lépten-nyomon érzik, hogy megfigyelni tudó, a lélek életének rejtelmeibe látó öntudatos elme munkája. Olyan tulajdonságát rajzolja a magyar embernek és pedig erővel, eleven színezéssel, a mit az életben gyakorta látunk. A szerzőnek egyik legnagyobb érdeme, hogy egyetlen sora sincs, a mi a pszichológia szempontjából nem volna igazolható. Meséje könnyen folyik, esze járása, stílusa magyaros, — a mellett tömör. Szóval határozott tehetség kétségtelen nyomait árulja el. E tehetség művelésre és fejlesztésre méltó. A jutalmat tehát feltétlenül ez a mű érdemli meg.

A második pályamű „Régi bűn” című „Vigyázzatok és imádkozzatok” jellegűvel szintén tehetséges ember műhelyéből került ki; elbeszélő stílusa jó és magyaros; a gondolata nem épen új, népszinművekben fel-felbukkan, de utóvégre ez nem volna baj, ha a feldolgozás új elemekkel gazdagítja. Ez elbeszélésnek főhibája, hogy a sötét romantika levegője uralkodik benne, a mi az irodalomból régen kiszorult s a minek feltámasztása egyáltalán nem jogosult. A mit a tanulsággal épít, azt a képzelet izgatásával lerontja. Megoldása Deus ex machina szerű, a mi a lélektani fejlődés törvényeivel nem egyezik meg. Átalakítással, a színek enyhítésével azonban kiadható úgy a „Családi Lap”-ban, mint népiratkának.

A harmadik pályamű „Két karácsonyest”, „Ne félj, csak higgy!” jellegűvel nem mindennapi írói routint árul el, azonban a munkának igazi gerince nincsen; inkább életképek sorozata, ellentétbe állítása. Úgy látszik könnyen ír, megvan benne az egészséges vallásos gondolkodás, azonban kiadásra csak úgy ajánljuk, ha a szépen megrajzolt keretbe cselekményt is helyez. Ez esetben épüléssel olvashatja a nép.

Pozsony, 1907. febr. 20.

Kovács Sándor.

Stromp László.

A jelentés alapján a bizottság egyhangúlag elhatározta a jutalom kiadását. A jellegű levélke felbontatván, a győztes mű szerzőjeképpen *Kapri Béla* körmendi lelkész neve tűnt ki.

A másik két dolgozat szerzője — kellő igazolás mellett — átdolgozás végett Majba Vilmos titkáról (Budapest, VII., Rottenbiller-utca 12. II.) visszaveheti munkáját s átdolgozás esetén a bizottság mind a kettőt az „Evangelikus Családi Lap” szerkesztőjének figyelmébe ajánlja.

A győztes mű a „Családi Lap” husvétii számában jelenik meg s azután külön füzetben is.

Pályázat ösztöndíjra.

A győri ág. h. ev. egyházközség pályázatot hirdet a kezelése alatt levő Stelczer Dániel-féle ösztöndíj-alapítvány jövedelmére, melyből két, egyenkint 200 koronás ösztöndíj magasabb tanintézetek — és hat, egyenkint 80 koronás ösztöndíj, középiskolák tanulói között osztatik ki.

Ezen ösztöndíjakban csak győri illetőségű vagy születésű tanulók részesülhetnek, a kik tanulmányaikban jó magaviseletet és kellő előmenetelt tanúsítottak s anyagi helyzetüknél fogva is arra igényt tarthatnak. Előnyben részesülnek mégis az itt jelzett feltételek mellett, a kik az alapító Stelczer- és Ráth-családokkal való rokonságukat igazolni tudják s a kik prot. tanintézetekben tanulnak. A győri ág. h. ev. iskolaszékhez címzett folyamodások az itt jelzett feltételeket tanúsító igazolványokkal együtt folyó évi április hó 30-áig nt. *Isó Vince* lelkész úrhoz, mint az egyházközség egyházi elnökéhez küldendők.

Győr, 1907 március hó 25-én.

Benedek Vince s. k.,
egyházközs. jegyző.

1—2

Pályázat Koszorú-füzetekre.

A *M. Prot. Irodalmi Társaság* pályázatot hirdet *Koszorú* című kiadványsorozatának 1907. évi tíz füzetére.

Kivátnak evangéliumi vallásos és erkölcsi elbeszélések, rajzok, életrajzok, jellemképek prózában vagy versben.

Tartalmilag az a fő feltétel, hogy az evangelium lelke és ereje liktessen bennök, hogy a hitre erősítőleg s az erkölcsre nemesítőleg hassanak. Alakilag az a fő, hogy népszerűen és tösgyökeres magyar nyelven szóljanak.

A füzetek terjedelme egy kis nyomtatott ívnél rövidebb és másfélnél hosszabb nem lehet. A közlésre elfogadott dolgozatok a Társaság tulajdonába mennek át és ivenkint 50 (ötven) koronával díjaztatnak.

A pályázat nyílt, bárki részt vehet benne; jellegű levélke nem szükséges. A kéziratok folyó évi *janus 15-ig* a Társaság alólírott titkárához (Budapest, Kálvin-tér 7. sz.) küldendők be.

A választmány határozatából

Budapest, 1907 március 15-én

Szűts Farkas,
társulati titkár.

Pályázati hirdetmény.

A tiszai ág. h. ev. egyházkerület eperjesi kollegiumának jogakadémiáján a bevezetés a **jog- és államtudományokba, magyar közjog, tételes európai nemzetközi jog és politika tanszéke** megüresedvén, a tanszékre ezennel pályázatot hirdetek.

A tanszék javadalmazása a kollegiumi jogakadémia pénztárából, havi előzetes részletekben kifizetendő 3200 kor. évi törzsfizetés, 800 kor. évi lakpénz, öt ízben esedékes 200 koronás ötödéves korpótlék, valamint a szervezeti szabályokban e tanszék után esedékes vizsgadíjak, mely utóbbi az 1905—6. tanévben mintegy 1000 koronát tett ki.

A megválasztandó tanár nyugdíjjogosultságát és fizetési kötelezettségét az 1894: XXVII. t.-c. szabályozza.

Rendes tanárul csak oly protestáns vallású pályázó választható meg, a ki a tanszék valamelyik főtárgyából egyetemi magántanári képesítéssel bír; rendkívüli tanárul — ugyanazon javadalmazással — oly protestáns vallású

pályázó választható meg, a ki államtudori vagy jogtudori oklevéllel bír. Ez utóbbi azonban három év alatt az egyetemi magántanári képesítést megszerezni köteles.

Azoknak a pályázóknak kérvényei, a kik méltánylást érdemlő jogi szakirodalmi működést nem igazolnak, figyelembe vétetni nem fognak.

A megüresedett tanszéket az eperjesi kollegium igazgató-választmánya tölti be. A megválasztandó tanár tanszékét 1907 szeptember 1-én lesz köteles elfoglalni, s ez időtől kezdve a tanszéket megillető javadalmak élvezetébe lép; kötelezve lesz továbbá félvétenként heti 12 óra adására olyképen, hogy a fent kitüntetett főkollegiumokon felül fennmaradó órákra speciálkollegiumokat hirdet.

Pályázni kívánók eddigi tanulmányaikat, minősítésüket, esetleges hivatali alkalmaztatásukat, irodalmi működésüket, katonai szolgálati kötelezettségüket, vagy az alóli mentességüket és rövid életrajzukat feltüntető pályázati kérvényüket — és pedig ha közszolgálatban állanak, közvetlen felettes hatóságuk útján — *f. évi május hó 10-ig* bezárólag a tiszai ág. h. ev. egyházkerület eperjesi kollegiuma igazgató-választmányához címezve, a *jogakadémia dékáni hivatalához* nyujtsák be.

Eperjes, 1907 március hó 20-án.

Dr. Schmidt Gyula,
koll. felügyelő.

1-2

ORGONA-GYÁR villamos gépekkel berendezve.

BUDAPEST, VII., Garai-utca 48. RIEGER OTTÓ

cs. és kir. udv. szállítók

a Szent-Sír lovagja és a Ferenc József-rend tulajdonosa.

Legolcsóbb árban és kedvező fizetési feltételek mellett kiváló tiszta légnyomás, csőrendszer szerint (pneumatikai) tartós és nemes hangú orgonákat szállít. — Mindennemű orgonajavításokat és orgonahangolásokat a legmérsékeltébb árban és lelkiismeretes pontossággal teljesíti és jókarbantartást mérsékelt árban elvállal.

Tervezetek és rajzok

A párisi és bécsi világkiállításán stb. helyről kiűntetve. 30 évi fennállása óta 980 új orgonákat szállított.

Bérmentve díjtalanul.

Az 1902. évi verségi ipar és gazdasági kiállításon és az 1901. évi makói ipar és gazdasági kiállításon a nagy díszkezeléssel kiűntetve.

Wegenstein Lipót és fia

Első délmagyar-országi orgona-építő műintézet (villamos főzetre berendezve)

TEMESVÁROTT

Szállít kitűnő legújabb rendszer szerint készített

pneumatikus orgonákat

bármily nagyságban a legolcsóbb árak mellett.

Az 1896. évi kiállításon a nagy millenniumi éremmel kiűntetve. 14-26

Javítások, átalakítások és hangolások átvételnek olesón és kitűnő szakértelemmel eszközöltek. Bővebb felvilágosítással és költségvetéssel szivesen szolgálunk.

Megjelent és kapható

Luther Márton műveinek

Szerkeszti : **Dr. Masznyik Endre.** **III. kötet.** Kiadja : **a Luther-Társaság.**

É kötet az egyházszerző iratokat foglalja magában. A fordítók közül dr. Masznyik Endrét, Bancsó Antalt, Mayer Endrét, Paulik Jánost, Márton Jenőt, Hamvas Józsefet említjük. A 30 íves kötet ára az egész mű megrendelőinek fűzve 6 korona, angol vászonkötésben (barna, sötétzöld vagy világoskék színben) 8 kor. 50 fillér. Az I. és II. kötet is kapható egyenként ugyanazon áron. Megrendelhető az Ev. Theol. Otthon felügyelőjénél Pozsonyban, Konvent-u. 13. A ki a mű árát előre megküldi, a könyvet bérmentve kapja. Ellenkező esetben utánvétellel, mely esetben a vitelbér a megrendelőt terheli.